

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt: 5 Sayı 58 60 Kuruş

15 Ağustos 1956

Tel. 27531

P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

YARI HÜRRIYET REJİMİNİN TENAKUZLARI	1
İKTİSADİ TEDBİRLER VE İÇTİMAİ SONUÇLAR	2
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI:	
Alkış, Yemek ve Toplantı Hürriyeti; İktidar Partisi ve Üniversite; İktisadî Meselelerde Teşhis Değişmeleri; Millî Korunma Tatbikatının Meseleleri; İşsizlik; Mesken Politikası ve İşçi Sigortaları Fonları; Mizahın Zaferi; Kıbrıs ve Muharret; Afganistan ve Libya	4-9
İNCELEMELER:	
Kanunla İktisat ve İktisat Kanunları	
Osman OKYAR	9
Süveyş Meselesi	★★

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ:

Son İktisadî Gelişmeler 14-15

OKURLARIN FORUMU:

Otomasyon (M. A. Gamlı); Yeni Toplantı Kanunu ve Sendikalar (İ. İnan) 16

NE DİYORLAR:

İki Nasır ..... (Le Monde) 17
Tehdit Edilen Kanal ..... (Manchester Guardian) 18

KÜLTÜR VE SANAT:

Millî Eğitimimizin Köy Enstitüsü Denemesinden Kazançları ..... Cavit Orhan TÛTENGİL 19
Ataç'a ..... AND 21
Kültür Dünyası ..... A. ve Be. Se 22

YARI HÜRRIYET REJİMİNİN TENAKUZLARI

Muhalefet partilerinin "sohbet gezintileri", son zamanlarda Meclisten geçen ve "anayasa dışı" olduğu ileri sürülen kanunlar serisinden, toplantılar kanununun tatbikatı hakkında dikkate değer tezahürler göstermiştir. Muhalefet, hareket ve faaliyet serbestisini ciddi bir şekilde köstekleyen kanunlarla kaybetmiş görüldüğü inisiyatifli, müştereken tertiplendiği anlaşılabilir bu seyahatlerle yeniden kazanmışa benziyor.

Bu kanun, memleket meselelerinin basın ve neşriyat yoluyla serbestce görüşülmesi, hükümet icraatının amme efkârı önünde tenkid ve tahlili imkânlarını zedeliyen Basın Kanunundan sonra zaruri ve mantıklı bir adımdır. Muhalefetin düşünce ve tahlillerinin yazı ile halka intikal önlenirken, şahsî münasebetler, söz ve nutuk yoluyla temas yolları-

nın açık bırakılması mantıklı olmazdı. Bu sebeple basın ve toplantılar kanunu, siyasî hürriyetlerin kısılması ve muhalefetin faaliyetinin kösteklenmesi gayesini tahakkuk ettirme niyetini ifade eden ve birbirini tamamlayan iki vasıta olarak görünüyordu.

Bu kanunların son tatbikatı, bilhassa bazı muhalefet liderlerinin Karadeniz ve Doğu bölgelerinde yaptıkları seyahatlerde çıkan hâdiseler, dikkate değer neticeler vermiştir. Meydana çıkan en mühim netice kanaatımızca şudur: Bugün Demokrat Partiyi idare edenler muhtelif vesilelerle açık ve kapalı ifade ettikleri gibi ne basından, ne siyasî partilerden ve hattâ ne de mensup oldukları partiden muhalefet istemiyorlar. Memleketi, tenkitsiz münakaşasız ve müdahalesiz idare etmek is-

tiyorlar. Son tedbirlerin de bunu temin etmek, tartışmayı ve tenkidi önlemek, demokratik bir idarede esas olan ve halkın devlet işlerine karşı teyakkuzunu uyanık tutan siyasî mücadeleye son vermek için alındığı kanaati uyanmıştır. Fakat bir taraftan demokratik görüntüsü idame ettirme zarureti, fikir ve tenkid hürriyetini büsbütün ortadan kaldırmayı da imkânsız kılıyordu. Yarı hürriyet ve yarı istibdat usullerinin tenakuzlu neticeleri makâmdur; en şiddetli diktatörlüklerde dahi, baskının bir an için bile hafifletilmesi, biriken siyasî iğbirarın infilâklı bir şekilde tezahürüne müncer oluyordu. Doğu Avrupa ve Rusya'daki son olaylar, hürriyetle diktatörlük arasında bir uyuşma olamayacağını, ikisi arasında tam bir tercih yapma zarureti bütün dünyaya bir

defa daha göstermiş oluyordu. Nitekim memleketimizdeki son olaylar da, bir taraftan azimli ve kararlı görünen baskı rejimi ile, asgari de olsa bazı siyasî hürriyetlerin bağdaşamayacağını gayet iyi meydana çıkaran hâdiseler olarak tefsir edilmelidir.

Bu hâdiseler göstermiştir ki, âme-efkârının tasvip etmediği hareketlerde ısrar eden zihniyet değişmedikçe, memlekette hüküm süren siyasî gerginliğin yatışması mümkün değildir. Basını köstekleyen kanunlar ne kadar ağır olursa olsun, siyasî faaliyetleri nher safhası ve her tezahürü, ne kadar önlenmek istenirse istensin, halk efkârı şu veya bu şekilde memnuniyetsizliğini daima belli etme yolları bulacaktır. Nitekim basın gayet sembolik bir şekilde bunun yolunu çoktan bulmuştur. Muhalefetin her hareketi, adeta pertavsız ve mikroskopla tahlil ve tetkik edilmek istercesine takip edilmiş ve halka bildirilmiş, buna mukabil resmî icraat adeta unutulmuştur. Çünkü halkı ilgilendiren, kendi endişelerine tercüman olmıyan resmî icraat değil, bil'akis hissiyatını aksettirme yolları arıyan muhalefet partilerinin tutumu olmuştur. Kimsenin bundan şikâyet hakkı yoktur.

Siyasî parti liderlerinin muhtelif bölgelere yaptığı sessiz seyahatların uyandırdığı yankıları ve bu münasebetle çıkan hâdiseleri de, aynı tahlil istikametinde mütalâa etmek icabeder. İktidar, bundan evvel muhalefete mensup hatiplerin, yurt içi siyasî toplantılarında gördüğü rağbetten çekinerek bunları önlemek istemiştir. Yaptığı mukabil siyasî toplantıların sönük ve cansız geçişi, iktidarı müsavî şartlarla mücadele usullerinden uzaklaşmaya sevk etmiştir. Fakat halkın muhalefete karşı duyduğu ilginin derin köklerini anlıyarak ona göre hareket etme yolunu tutamıyan iktidarın, asıl derdi

tedavi etmeyip, tezahürlerini ortadan kaldırma yollarını tercih etmesi hiç bir şeyi halletmemiştir. Muhalefet mümessillerinin, herhangi bir vatandaş gibi memleket içinde dolaşmaları esnasında çıkan hâdiseler, bir yarı hürriyet rejiminin imkânsızlığını, köksüzlüğünü ve tenakuzlarını açıkça ortaya sermiştir.

Rahata ve huzura kavuşmak, siyasî mücadelenin kendi aleyhine doğrulan gidişini durdurmak için, iktidar partisinin aldığı bu tedbirler hiç bir zaman istenileni tahakkuk ettirmemiştir. Bil'akis muhalefete yüzlerce siyasî toplantı ve mitingde temin edemeyeceği kadar geniş faydalar sağlamıştır. Bir kere muhalefet, alışveriş yapan, el sıkıyan, merhaba diyen, denize giren bir vatandaşın tabii hakkı olan bir çok faaliyetleri bu kanunun nasıl zedelemeye yolunda olduğunu bütün halka bilfiil isbat etmiştir. Bu kanunlar çıkarken, konulan hükümlerin anayasa hükümleri muvacehesinde meşru sayılmayacağını binaenaleyh "anayasa dışı" olduğunu ilân eden muhalefet görüşünün ne kadar haklı olduğu bu suretle elle tutulur bir şekilde isbat edilme fırsatı kazanmıştır. Muhalefet bu suretle, uzak ve yakın siyasî tarihimize bu çeşit müdahalelere raslanmadığını halka hatırlatmıştır. Tıpkı Marilyn Monroe, Çorçil, Şarlo v.s. gibi, meşhur ve tanınmış simalarla karşılaşınca, duyulan toplanma, bakma alkışlama gibi tabii temayüllerin normal bir rejimde kösteklenmemesi gerektiği hissini halk kendi nefsinde tecrübe etmiştir.

Gösteri yürüyüşü kanununun gayet keyfi bir şekilde tefsir edilmiş olması, en basit ferdî hürriyetlerin ve tabii hakların yer yer gülünç olacak şekilde ihlâl edilmesi neticesini vermiştir. Bir çok defa, evvelce müsaade edilen kanuni toplantılar ve temaslar hiç bir sebep gösterilmeden iptal edilmek istenmiş, intihap bölgesine, yahut sırf bir temas ve tedkik maksadıyla bazı yurd bölgelerine dağılan muhalefet temsilcileri, adeta müstahkem bir yasak bölgeye nasılsa girmiş bir muhasım ajan gibi takibe ve baskıya uğramıştır.

Bir taraftan kanunî hiç bir mesnedi olmıyan müdahalelere mecbur bırakılan mahallî idare ve emniyet teşkilâtı, kendilerini siyasî parti mümessilleri, halk ve gazetecilerle münasebetlerinde çok zor durumlara sokmuşlardır. Gazetelere, ancak mizah mecmualarına yakışacak şekilde

cereyan eden bazı hâdiselerin ve konuşmaların intikal etmiş olması, keyfi müdahalelerin asıl müsebbibi olan makamlardan ziyade bunları icra durumunda kalan alt idarî kademelerinin prestij ve otoritesini sarsmaktadır. Bunlar yoluyla, halkın devlet idaresine karşı hürmeti ve emniyeti azalma tehlikesine maruz kalmaktadır.

Anayasa dışı ve insan haklarını ihlâl eden kanun ve talimatın müeyyidesinin yalnız manevî ve ahlâkî sahada kalarak bir vicdan meselesi olamayacağını birçok tarihi hâdiseler isbat etmiştir. Ne kadar büyük tazyik altında kalırsa kalınsın, müphem ve mütenakız hükümleri tatbik ederken kimse kraldan fazla kral taraftarı olmağa, kasdî ve şuurulu olarak ifratlara sürüklenmemeye dikkat etmelidir. Hangi rejim altında olursa olsun idareci daima bir takdir ve teşebbüs payının, meslekî işi icabı, kendisine bırakılmış olduğunu hatırlamalıdır. Dürüst, makul ve tarafsız hareket etme düsturlarının samimiyetle tatbiki neticesinde, herhangi bir sıkıntı veya mağduriyetle karşılaşılrsa, buna katlanacak şekilde manevî selabete sahip olmalıdır. Unutmamak gerekir ki, demokrasi herşeyden evvel vatandaşların kendi paylarına düşen vazife ve fedakârlıklardan çekinmemeleri ile mümkün olabilen bir rejimdir. En büyük şahsî fedakârlıklara kattanarak, bu memleketin halkına insanca yaşamının ve medenî olmanın icap ve vasıtalarını kazandırmaya çalışan kimseler kadar, kendisine de bazı vazifeler düştüğünü hatırlamalıdır. "Ne yapayım, ben emir kuluyum!" demek, insan haklarını, anayasayı ihlâl eden ve kanunun ahlâkî bir şekilde tatbikine yanaşmıyan idareciyi hiç bir şekilde sorumluluktan kurtaramaz.

Netice olarak denebilir ki, hem demokrasi görünüşünü muhafaza etmek, hem de siyasî hürriyetleri kanunla ve idarî baskılarla büsbütün kısmak imkânı yoktur. Muhalefet partilerini kapatıp, her çeşit siyasî mücadeleyi yasak etmeden, halkın tenkidlere ilgi göstermesini ve gayrı memnunluğunu ifade etmesini önlemeye imkân yoktur. Bugün Türkiye, ne tedbir alınırsa alınsın, efkârı umumiye tazyikinin mutlaka kendini hissettireceği bir içtimâî bünyeye sahiptir. Gerek idareci gerekse devlet adamı olarak, hatırlanması gereken en mühim hakikat, hürriyeti kısan yarı tedbirlerle, ümit edilen neticenin elde edilmesine imkân olmadığıdır.

İKTİSADÎ TEDBİRLER ve İÇTİMAÎ SONUÇLAR

Son aylar içinde bazı teşriî ve idarî kararlarla demokratik hak ve hürriyetlere getirilmiş olan tahdit va takyitler, alınmış ve alınmakta bulunan bazı iktisadî tedbirler memleketin sos-

yal bünyesinde ve inkişafında hasıl edeceği uzun vadeli tepkiler ve neticeler bakımından üzerlerinde ciddiyle durulmaya değer bir mahiyet taşımaktadırlar. Her şeyden önce şu-

nu hatırdâ tutmalıyız: İktisadî gelişme ve kalkınma gayretleri ana hürriyetlerle telifi kabil prensipler içinde cereyan etmeli ve bir memleketin sosyal yapısında düzensizlik ve mu-

vazenesizliklere yol açmamalıdır.

1946 dan 1954 yılının başına kadar ümit verici bir gelişme seyri içinde memleketimizde yerleşmeğe başlayan demokratik hak ve prensipler 1954 seçimlerini müteakip makul ve inandırıcı sebeplere dayanmaksızın birer birer kısılmaya doğru yönelmiş ve bugün memleketimizde bütün meselelerin üzerinde bir rejim meselesini ön plâna getirerek düşünürlerin ve aydınların bütün dikkatlerini bu ana dâvâ etrafında toplamıştır. Fakat bunun yanında bu tedbirlerden hususile iktisadî olanlarının vücut vermiş ve doğurmak istidadında buldukları sosyal davalar, kompleks durumları ve derhal sahıhta görülmemelerinden ötürü münakaşa edilmemekte ve gerektiği gibi ortaya konulmamaktadırlar. Bunda yeter derecede teşkilatlanmamış olmanın ve sendikaların muhtelif sebeplerden ötürü hakiki fonksiyonlarını ifa edebilecek şekilde taazzuz edememelerinin de rolü vardır.

Şüphesiz her iktisadî tedbir bir de içtimaî cephe taşır. İktisadî tedbirlerin bir memleket hayatı üzerinde ki sosyal tepkilerini düşünmemek mümkün değildir. İktisadî davaların hâlli sosyal sonuçları hesaba katılmaksızın başarılmak istenildiği takdirde bir memleket içinde arzu olunmayan, sosyal barış ve adaleti rencide eden neticeler hasıl olabilir. Dertlerin söylenmemesi, tazyik altında tutulmaları onların mevcut olmadığına delâlet etmez. Demokratik hak ve hürriyetleri benimsemiş ve **«nerde olursa olsun fakirliğin umurunun refahı için bir tehlike teşkil edeceğine»** inanmış bütün cemiyetlerde bütün iktisadî gelişme ve kalkınma gayretlerinin hedefi, halkın bütününün refahını sağlamak etrafında toplanabilir. Eğer kalkınma gayretleri böyle bir istikamet almaz, kalkınmanın yükü yanlış tedbirler veya tedbirsizliklerle bizatihi himayeye muhtaç sınıflara tahmil olunur, başka bir deyimle sosyal politika tedbirleri ihmal edilerek, bu tedbirlerin önemi azımsanarak hareket olunursa, hedeften uzaklaşmış ve zamanla sosyal huzursuzluklara bir zemin hazırlanmış olur.

1950 yılından bu yana memleketimizde takip olunan iktisadî politikayı bu yönden gözden geçirecek olursak

bu politikaya, geniş ve şamil manasile bir sosyal politikanın refakat etmediğini müşahede edebiliriz. Filhakika artmış olan millî gelirin dağılışının muvazeneli ve içtimaî adalet kaidelerine uygun olarak vuku bulduğu iddia olunamaz. Kısa ve makul olmayan bir zaman devresi içinde büyük servetler teşekkül etmiş fakat bunun yanında büyük halk kütlelerinin refah ve gelirlerinde geniş bir artış vuku bulmamıştır. Ziraî sektörde, geniş ölçüde devlet kredilerinin sağladıkları yatırımlar sayesinde artan gelir, ekilen toprakların %25'ine sahip bulunan ziraî nüfusun %1,5 unun elinde toplanmıştır. Ziraatın makineleşmesi için büyük gayretler sarf olunmuş, memleketteki traktör yekünü 40 bin civarına yükselmiş, fakat bu makineleşmenin sosyal neticeleri ölçülmemiş, bu neticelere karşı gerekli tedbirler derpiş olunmamış ve bu makineleşmenin doğurabileceği işsizlik üzerinde durulmamıştır. Şu noktaya da ayrıca işaret edelim ki ham maddeler müstahsilleri için ekonomik krizler, bazan işsizlikten ziyade reel gelirlerinin mühim bir nisbette azalması şeklinde kendini hissettirir.

Memleketin imkânlarını aşan ölçüsüz, yakın ve uzak tesirleri ve neticeleri iyice hesaplanmamış, başka bir ifade ile plânsız bir yatırım politikası ve bir kısım halkın artan iştiragücünün serbest bırakılması, tediye muvazenesi açıkları, uzun kredi politikası ve samimiliği münakaşalı bütçeler memlekette aşırı bir talep yaratmış ve bu durum bir taraftan büyük, kolay elde olunan spekülâtif gelirlerin doğmasına imkân verirken diğer taraftan da halkın büyük bir kısmı, işçiler, memurlar, emekliler, topraksız ve az topraklı köylüler geçim sıkıntılarına maruz kalmışlar ve bu hâl memleketin içtimaî, idarî ve ahlâkî düzeni üzerinde derin ve giderilmeleri zannolunduğundan çok uzun yıllara vabeste derin izler açmıştır. Bir memleketin içtimaî düzeninin bozulmasında ve bünyenin sağlamlığının azalmasında enflasyon, harpler kadar rol oynar.

Grev hak ve hürriyeti tanınamış ve bunun tabii bir neticesi olarak kollektif müzakere kudretinden ve imkânlarından mahrum bir işçi sınıfının, ekonomisi hususî teşebbüs

üzerine dayanan ve hükümetlerinin bir ücret politikası mevcut olmayan memleketlerde enflasyonun neticelerinden en fazla müteessir olacağını söylemek elbette bir kehanet değildir. Son yılların iktisadî gelişme ve kalkınma gayretleri içinde hükümetleri en fazla meşgul eden meselelerden biri de tam istihdamın yanında produktiviteyi arttırma zarureti yer almıştır. Bu zaruret sermaye bakımından fakir, iktisaden az gelişmiş memleketler için daha emperatif bir mahiyet taşır. Fakat enflasyonist bir iktisat politikası içinde satın alma gücü hergün biraz daha azalmakta olan işçilerden, verimliliklerini arttırmayı talep etmek beyhude bir gayret sayılabilir.

Bu Dergi objektif filmi n mütalalarına dayanarak, intişar hayatına başladığı gündenberi ve en iyi memleketçi niyetlerle enflasyon tehlikesine karşı dikkat nazarlarını çekmeye gayret etmiş, dahilde yeteri kadar istihsal ve dışardan ithal etmek imkânsızlıklarını göz önünde tutarak aşırı talebi karşılamamanın kalkınma gayretlerini sekteye uğratabileceğini ve iktisadî bir buhrana müncer olabileceğini ve neticede kalkınmanın hızına tesir edeceğini anlatmaya çalışmıştır. Bu gerçek bugün geç te olsa idare edenlerce görülmeye başlamış ve fevkalâde zamanlar için 1940 yılında çıkarılmış bulunan Millî Korunma Kanununun hükümleri takviye olunarak, banka kredileri tahdit edilere, reeskont haddi yükselttilerek enflasyonist bir iktisat politikasından deflasyonist bir politikaya geçilmeye çalışılmaktadır. Şüphesiz, daha ziyade para sahasına taallük eden bu ilk tedbirler, enflasyonu ölemek için daha başka ve radikal iktisadî ve malî tedbirlerle tamamlanmak zaruretindedir. Bilhassa millî gelirin adaletsiz dağılışını önleyecek tedbirler zamanında alınmamış olduklarından bir kısım halkın elinde birikmiş olan iştiragücünü azaltmak veya dondurmamak gerekmektedir. Bazı malların karne usulüne bağlanılmasında fayda vardır.

Fakat deflasyonist bir iktisat politikasının tedbirleri alınırken meselelerin bir de içtimaî cephesi bulunduğunu unutmamak lâzımdır. Her deflasyonist politika yekûn istihdam hacminde bir daraltma yaratır. Başka

bir ifade ile işsizlik doğurur. Muayyen bir yüzdeyi aşan işsizlik bir memleketin karşılaşılabileceği sosyal hastalıklardan biridir. Harp sonunun bütün iktisat politikalarının ana hedefi tam istihdamı sağlamak, yani çalışabilecek yaşta ve kabiliyette olan yekûn nüfus içinde işsizliğin muayyen bir yüzdeyi tecavüz etmesini önlemek olmuştur. W. Beveridge'in çok yerinde olarak işaret eylediği veçhile Devlet, vatandaşların tıpkı dışardan gelen bir hücumu, yahut içerden vaki bir tecavüze ve gasba karşı koruduğu gibi işsizliğe karşı da himaye etmekle mükelleftir. İşsizlik mevzuunda en müessir himaye bizatihi işsizliği bertaraf edecek tedbirlerin alınması içinde saklıdır. İşsizlik si-

gortasının mevcut olmadığı memleketlerde bu tedbirler çok daha acil ve zarurî bir mahiyet iktisap ederler.

Binaenaleyh, memlekette zirai sektör içinde zaten fazlasıyla mevcut olan saklı işsizliğin sinai sektörde de yaygın bir hal almasına meydan vermemek için deflasyonist tedbirlerin hudutlarını çok dikkatli bir şekilde tesbit etmeye çalışmak lâzımdır. Aksi takdirde, enflasyon devrelerinde olduğu gibi deflasyonist bir politikanın sıkıntılarını en fazla maruz kalacaklar, iktisadî durumları itibariyle en fazla himayeye muhtakimseler olacaklardır. Şunu da unutmamak lâzımdır ki, işsizliğin in-

san hayatı üzerindeki en büyük tesiri maddî olmaktan ziyade manevîdir; yarattığı maddî ızdıraplardan daha çok meydana getirdiği korku bir cemiyet için daha tehlikelidir.

Bütün bu mülâhazaların ışığı altında netice olarak şunu söyleyebiliriz: Her iktisadî tedbir insanların refahına, iktisadî ve içtimai adaleti sağlamak gayelerine hizmet edebildiği ölçüde faydalı olur. Eğer bu tedbirlerin uzun vadeli sosyal tepkileri hesaplanamaz ve devlet sosyal politikasını bu gayelere göre ayarlamaz ve tanzim etmezse sosyal adaletsizlik karşısında tarafsız kalmış olur. Modern devlet asla böyle bir hakka sahip değildir.

Onbeş Günün Notları

Alkış, Yemek ve Toplanı Hürriyeti

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanunu, modern hukukun bu konuyla ilgili prensiplerle bağdaştırmak pek mümkün görünmüyor. Bu kanunun son tatbikatı beklenildiği gibi son günlerde bir hayli şikâyetlere yol açmıştır.

Bütün demokratik memleketlerde vatandaşların "hususî" olarak serbestçe toplanabilecekleri esas kabul edilmiştir. Hususî toplantı, umuma açık olmayan bir yerde ismen muayyen şahısların toplanması demektir. Bir şahsın evinde arkadaşlarına, meslektaşlarına veya kendisiyle aynı derneğe mensup insanlara ziyafet vermesi, yahut onlarla konuşmak için toplanması gibi.

Umumî toplantılar ise herkesin kolayca girebileceği yerlerde umuma vaki davetlerle toplanmasıdır. Bu kabil toplantılar "amme intizamı" veya "zabıta mülâhazaları" dışında, fertlerin en tabii hakları olarak serbest bırakılmıştır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun, son zamanlarda bu gibi kanunlarımıza sirayet eden vuzuhsuzluk bir tarafa, bu basit ve zarurî tefriki bile gözönünde bulundurmamıştır. Bununla beraber kanunu uygulamakla görevli olanların, fertlerin, cemiyet halinde yaşamanın en tabii ve en zarurî neticesi olan, diğer fertlerle temasını önlemeğe kadar gitmeyecekleri tahmin edilmekteydi. Tatbikatı tamamiyle aksine olmuştur. Bir Par-

ti Başkanının Partililere evinde yemek vermesi men edilmiş, bir cemiyete mensup şahısların bir toplantıda aynı yemek masası etrafında toplanmaları "maksadı mahsus" sayılmıştır.

"Maksadı mahsus" mefhumu değme hukukçuların bilmediği bir mefhumdur. Bu tabir olsa olsa bazı kanunlarımızın suç saydığı, Devlet düzenini bozmaya matuf, gizli gayeler manasına gelse gerektir. Bu kadar vahim bir kastı idarî makamların bazı vatandaşlara atfı cidden üzücüdür.

Bir Derneğin, ister siyasi ister gayri siyasi olsun, mesuliyet mevkiinde bulunan âzalarının birbirile buluşması ve derneğin gayelerinin tahakkuku ve dernek işlerinin tedviri için zaman zaman genel kurul ile buluşmaları bir zaruret olduğu halde, İdare Organları bunları önlemek yoluna gitmişlerdir. Bu vaziyet derneğin gelişmesini imkânsuz hale getirecektir.

Bazı siyasi şahısların yaptıkları gezilerde vaki olan hadiseler siyasi tarihimize herhalde elem verici vakıalar olarak geçecektir. Vatandaşların herhangi bir şahsı görmesine veya bir sempoî tezahürü olarak alkışlamasına mani olmak, teessürle ifade etmek lâzımdır ki, hiçbir memlekette görülmeyen şeylerdendir. Hükmi şahısların organları ihdas etmek için muhtelif kongreler aktetmelerine kanun cevaz vermekle beraber, bunların etkârı umumi

yeden tamamiyle tecrit edilmeleri de anlaşılır şeylerden değildir. Dernekler ve bunlar arasında siyasi partiler meşru makatların tahakkuku için kurulmuş müesseselerdir. Bu gayelerini ne derece gerçekleştirebileceklerini vatandaşların bilmek istemesinden daha tabii bir şey olamaz. Partili olanların dahi bunlara sokulmamasının 6761 sayılı kanunun hangi maddesine istinat ettirildiğini de kestirememekteyiz.

Muhalefet partilerine mensup şahısların bu derece güçlüklerle karşı karşıya bulunmalarına mukabil Demokrat Parti Millet Vekillerinin merasime ve halkın büyük tezahüratıyla karşılanmasına göz yumulması, Vekillerin yalnız resmî şahıslar tarafından değil, vatandaşların da iştirakiyle istikbal ve Demokrat Parti Kongrelerinin "büyük bir Partili kitlesi" tarafından takip edilmesi kanunun uygulanmasında tarafsızlığa riayet edilmediğinde büyük şüpheler uyandırmaktadır.

Bütün bu tatbikatı genel olarak cemiyet düzeni içinde kıymetlendirmek lâzımdır. 20 inci yüzyılın ortasında medenî toplulukların zarurî olarak vazgeçemeyecekleri bazı esaslar ve bu esaslara göre kurulmuş bir düzen vardır. Müsterek bir medeniyetin esasları olan bu esaslar "içtimai realiteler" "günün şartları" gibi yuvarlak ve muhtevassız sözlerle bir tarafa bırakacak olursak,, huzur ve düzen getireceği iddia olunan toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki kanun gibi kanunlarla huzursuzluk ve düzensizlik, yahut her türlü inkişafı yok edici bir sükkütan başka bir netice alamayız.

Gelecek sayıda

Dr. Muammer Aksoy'un
incelemesi :

"Müellif gibi görülmeye yaran çeşitli hareket tarzları"

İktidar Partisi ve Üniversite

İktidar partisinin münevverleri ihmal ettiği, bilhassa Üniversite ile ilgilenmediğini iddia etmek haksızlık olur. Daha bir müddet evvel Şark hudutlarımızın ötesinden gelen iki dost devletin başkanlarına, en yüksek hediye olarak, Üniversitemizin fahri doktorluk payesinin verilmiş olması, iktidarın ilme ve üniversiteye verdiği ehemmiyete bir delil olarak gösterilebilir.

Halkın reyine müracaat devrelerine yakın, memleketin başlıca coğrafi bölgelerine, birer üniversite hediye etme projeleri de, hükümetin bu konudaki ilgisini memlekete isbat edecek birer vesile değil midir? Ege, Doğu ve Karadeniz üniversiteleri projelerinin gelişmesine verilen önem, üniversite ruhu ve terbiyesinin, bütün memlekete yayılmasına karşı gösterilen hassasiyetten başka ne ifade eder?

Hükümet başkanı ve ona yakın bazı şahsiyetlerin, bir müddet evvel, üniversiteyi, basın ve muhalefete açılan hücum kampanyası esnasında ihmal etmeyişi; bazı müesseselere ve öğretim üyelerine karşı girişilen sindirme hareketleri; iktidar sözcüsü gazetede, bazı üniversite mensuplarının muhtariyet aleyhtarı yazılarına sık sık yer verilmesi; nihayet son günlerde basında Üniversite kanununun tadiline dair ısrarla bildirilen ve tezkip edilmeyen bazı havadisler, kanaatimizce iktidarın bu konudaki çok yakın ilgi ve endişesine işaret eden teşahürler manzumesidir.

Basının bildirdiği bu son havadisler içinde, rektör ve dekanların, Eğitim Bakanlığı tarafından tayini, öğretim üyelerinin yazı yazma selâhiyetleri üzerinde bazı kontrollerin vaz'ı gibi yenilikler bahis konusudur.

Bu haberler doğru ise, dikkati bilhassa çeken şu hususlar üzerinde, âmme efkârımız ve üniversite muhiti (Öğretmen ve öğrenci kütlesi, hattâ eski mezunlar) hassasiyetle durmalıdır: Üniversitemizin bir çok eksikleri vardır. Bu konularda hükümetle temas ve işbirliği muhakkak ki çok faydalı sonuçlar verebilir. Bugün gerek idari bünye, gerekse ilmi araştırma, bilgiyi yayma ve öğrencileri yetiştirme bakımından bir çok noksanları olan üniversitemizin dertleri bu tadil tasarısının asıl hedefi midir? Kanaatimizce, zaten çok az yazı yazan, memleketin içinde bulunduğu problemlere ilim ışığı tutmada çok geri kalan üniversite mensuplarının neşriyatına, dekandan müsaade alma v.s. gibi gülünç vesayet usulleri tesisi üniversitenin hangi problemini halledecektir? Keza, ilim müesseselerinin temsilcisi olan dekanların, siyasi bir makam olan Bakanlık tarafından tayini keyfiyeti, üniversiteyi de, basın, adliye, meslekî bazı teşekküller gibi sıkı bir şekilde hükümet kontrolü altına almaktan başka ne ifa-

de eder? İlim adamının fikri hürriyetinin tabii neticesi olan ve halen esaslı şekilde zedelenmiş olan üniversite muhtariyeti fikrinden, bu da olursa, geriye ne kalır?

Demokrasinin temeli olan muhtar müesseselere karşı memleketimizde son zamanlarda girişilen tasfiye hareketinin bir hususiyetini, bu münasebetle hatırlamamız lazımdır. Basını ve adaleti hedef tutan son hareketler, daima bu müesseselerin islahı ve aralarından bazı fena unsurların tasfiyesi gerekçesi ile yürütülmüştür. Basın hürriyeti kısılrken, bundan ciddi tenkid yapan, fikrini hâdiseye, mesnet ve delile bağli olarak ifade eden ciddi gazetelerin mütesir olmayacağı söylenmiştir. Fakat son kanununun tatbikatı, en ciddi ve ağırbaşlı gazetelerde bile, siyasi tenkidin ortadan kalkması neticesini vermiştir. Adalet cihazında yapılan son tasfiyeler esnasında emekliliğe yalnız iktidarsız ve zayıf unsurların ayrılacağı esbabı mucibesi ileri sürülürken, tatbikat bambaşka şekilde olmuştur. Genç, iktidarı bütün delilleri ile sabit, vicdanî istiklâlini her vesile ile isbat etmiş bir çok hâkim tasfiye edilenler arasında görülmüştür. Nihayet örfi idarecinin, nasıl çıktığı belli olmayan yağma ve tahrip hâdiselerinin tekerrürünü önlemek maksadiyle tesis edildiği halde, nasıl siyasi maksatlarla kullanıldığı hepimizin hatıradadır.

Bütün bunları hatırlıyarak, bugün hepimizin bildiği bazı aksaklıklara işaret edip, üniversite fikrine asıl hayatını ve cevherini veren temel müesseselerin kökünden tahribine kalkışılma ihtimalinin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Böyle bir durumda yapılacak şey, bahis konusu olan davaların birbiriyle karıştırılmasını önliyerek, gafil avlanmamak, zihinleri bulandırarak tahrib amelîyesine koyulmak isteyenlerin işlerine yarıdakçılık etmemektir. Üniversite zayıftır, kusurludur, eksikleri çoktur. Kabul... Bunları önlemeyi hakikaten hedef tutan, müşahhas ve vazih teklifler baş üstüne... Fakat bunları bahane edip, üniversite içine zaptiye ruhu ve usullerini koyma hedefini güden tekliflere ise, üniversitemiz, öğrencileriyle bir ağızdan "hayır!" demelidirler.

Bahis konusu, bu derginin defalarca belirttiği gibi, bu memlekette hürriyet rejimi ile yakından ilgili bir müessese olan "ilim adamının fikri hürriyeti" davasıdır. Bunun savunulması hem kendine hürmet hissini kaybetmiyen fikir adamının bir nefis müdafaası, hem de bütün vatandaşları ilgilendiren bir vatandaşlık vazifesidir.

İktisadî Meselelerde Teşhis Değişmeleri

Geçen sene ve içinde bulunduğumuz senenin ilk aylarında yapılan resmî beyanlar ve alınan bazı tedbirler karşı-

laştırılmış başlıca meselenin enflasyon hareketinin çeşitli iktisadî tedbirlerle durdurulması olduğuna dair bir intiba uyandırmıştı. İnhisar malları vasıtasıyla tahsil edilen vergilerin geçen sene ehemmiyetli nispette yükseltilmiş olmasıyla kredi hacminin tahdidine müteveccih olan tedbirler ve Başvekilin 29 Ocakta vermiş olduğu beyanatın umumî temayülü mezkûr teşhisin gayet bariz teşahürlerini teşkil eder. Mezkûr tedbirler ve beyanlar iktisadî davanın e-

sas itibariyle ekonomi dahilinde mevcut olan ve fiyat yükselmeleri şeklinde tezahür eden talep fazlalığını ortadan kaldırmak şeklinde mütalea edilmekte olduğunu göstermektedir. Bu teşhisin doğruduğuna şüphe yoktur. Alınan veya alınması tasavvur edilen tedbirlerin de aşırı iştirâ gücünü bertaraf etmeğe yardım edici mahiyette oldukları muhakkaktır. Bununla beraber bir yandan mezkûr tedbirlerin kifayetsizliği ve diğer yandan başka kaynaklarla enflasyonun beslenmesine devam edilmesi yüzünden arzu edilen fiyat istikrarını tesis etmek mümkün olamamıştı.

Mamafih Millî Korunma Kanununun tadil edilmesiyle iktisadî durumumuza ait bu teşhisde esaslı bir değişmenin vuku bulduğunu müşahade etmemek kabil değildir. Yeni Millî Korunma Kanununa hâkim olan düşünce, fiyat artışı hareketinin tüccar ve esnafın gösterdiği aşırı kazanç hırsından ve bozulan ticarî ahlâktan ileri gelmiş olduğudur. Millî Korunma Kanunu ile ticarî ahlâkî, yeniden tesis etmek gayesiyle, muayyen kâr hadleri tayin edilmiş ve mevzuata aykırı şekilde hareket edecek olan kimselerin şiddetli cezalara çarpılması derpiş edilmiştir. Ticarî nizam ve ahlâkın yeniden teessüsü fiyat artışı durduracak ve hattâ fiyatlarda esaslı indirimleri mümkün kılacaktır.

Bu iki görüşün birbirinden tamamen ayrıldığı izahattan varestedir. Birinci görüş mevcut durumun sebeplerini daha ziyade iktisadî hâdiselerde ararken, ikinci görüş aynı durumun sebeplerini ahlâkî ve manevî hâdiselerde bulmaktadır. Teşhislerden birinin yanlış olması lazımdır. Fakat teşhisdeki değişimin sebepleri efkârı umumiyeye hâlâ meçhul kalmıştır.

Sebepleri anlaşılamayan bu teşhis değişikliğinden maada, hükümetin yeni Millî Korunma Kanunu zihniyeti dahilinde aldığı tedbirlerin arasında mantikî münasebetler kurmanın da pek güç olduğunu kaydetmeliyiz. Pahalılığın müsebbibi aşırı kârlar olduğu tezine uyarak hükümet Sümerbank mamullerini % 10 ile % 20 arasında ucuzlatmıştır. Bu kararın Sümerbank kârının anormal derecede yüksek olmasından ileri gelp gelmediğini bilmiyoruz. Fakat şayet gaye kâr marjını tahdit ederek mal fiyatlarını ucuzlatmak ise, acaba niçin hükümet

geçen sene yükseltmiş olduğu İnhisar mamullerinin fiyatlarını hiç olmazsa zamdan evvelki seviyelerine indirmemiştir? Sümerbankın kârı anormal derecede yüksektir de İnhisarın kârı normal veya normalin altında mıdır? Bu hâdisede ikinci bir tezadın tezahürünü müşahede etmek mümkündür.

Okuyucularımıza Forum'un teşhisini tekrar uzun boylu izah etmeğe lüzum yoktur. Kanaatimizce aşırı, bir talep hâdisesi ile karşılaşmaktayız ve bu müvazenesizliğin izalesi müteaddit vesilelerle üzerinde durduğumuz tedbirlerle mümkün olabilecektir.

Millî Korunma Tatbikatının Meseleleri

Forum'un geçen sayısında Millî Korunma Kanununun kısa ve uzun vadede meydana getirmesi muhtemel olan tesirlerini tahli letmeğe gayret etmiştik. Vaziyetin daha sarıh bir şekilde anlaşılması için bir müddet daha beklemenin doğru olacağı kanaatini izhar etmiştik. İktisadî hayata gayet şümüllü bir tarzda müdahale eden bu kanunun birçok tesirlerinin ergeç hissedilmeğe başlanması mukadderdir. Bu notta, mezkûr kanunun şimdiye kadar görülen tesirlerinin bazılarına dair müşahedelerimizi kısaca kaydetmek istiyoruz.

Evvelâ kanunun müstehlik cephesinden uyandırdığı tesirleri ele alalım. Müstehlikin uzun müddetten beri devam eden fiyat artışlarından çok şikâyetçi olduğuna şüphe yoktur. Millî Korunma Kanununun ilk tesiri ithal malları, giyim eşyası ve gıda maddeleri fiyatlarında, değişik nispetlerde olsa dahi, bir tenzilat şeklinde tecelli etmiştir. Gayet tabii olarak, fiyatların düşmesi müstehlik kütlelerini memnun etmiştir. Müstehlikin lehine tecelli eden diğer bir tesir de pazarlık usulünün kalkması olmuştur. Bu şekilde, halkın aldanma veya aldatılma ihtimalleri bir hayli zayıflamıştır. Tabii bütün mesele, şimdiki halde müstehlikin lehine olan bu tesirlerin, her hangi bir mal darlığı mevzuubahis olmaksızın, devam edip etmiyeceğidir.

Mezkûr kanunun müşahede edilebilen diğer bir tesiri de dış ticaret ve serbest kambiyo rayıcı sahasında olmuştur. Bilindiği gibi kanunun kabulüne kadar ithalatımızın mühim bir kısmı kredili ithalat yolu ile veya resmî döviz rayicinin üzerinde rayıçların ödenmesi şeklinde tecelli eden başka usuller ile yapılmakta idi. Millî Korunma kanununun bu bakımdan iki mühim tesir icra ettiği veya edeceği söylenebilir. Evvelâ mezkûr yollarla yürütülen ithalat imkânsız hale geldiği için, bu yüzden ithalatın kıymetinde ehemmiyetli azalmalar vuku bu

lacaktır. Bununla ilgili olarak, Türk lirasının serbest piyasadaki kıymeti yükselecektir. Nitekim son günlerde doların serbest piyasadaki kıymetinde oldukça mühim gerilemeler olmuştur. Böylece dolar kıymeti 7,50-8 liraya kadar düşmüştür. Bu tenezzül, serbest piyasada ithalat maksatlarıyla yabancı döviz talebinin azalmasına atfedilmelidir.

Millî Korunma tatbikatına ait diğer bir husus fiyat tespitinden doğan meselelerdir. Bu bakımdan çeşitli meselelerin mevzuubahis olacağı söylenebilir. Meselâ, kanun belediyelere çeşitli malların, fiyatlarını tespit etme selâhiyetini vermiştir. İyi amma belediyelerin fiyat tespit ederken istinat edecekleri kıstaslar ne olacaktır? Belediyenin tespit edeceği fiyat nasıl kararlaştırılacaktır? Eski piyasa fiyatından muayyen bir nispette indirme mi yapılacaktır? Veya başka usullere mi başvurulacaktır? Bu husus tamamen meçhul kalmaktadır. Bu yüzden de fiyat tespitinin bir çok aksaklıklara sebebiyet vermesi beklenebilir. Şöyle ki aynı muntıkada bulunan iki belediyenin pek alâ aynı mala çok farklı fiyatlar tespit etmesi mümkün, hattâ çok muhtemeldir. O halde ne olacaktır? İktisadî kuvvetlerin tesiri altında, mevzuubahis mal, fiyatı nispeten yüksek tespit etmiş olan belediyenin muntikasına sevkedilecek ve fiyatı nispeten alçak tespit eden belediyenin muntikasında bir mal darlığı hissedilecektir. Şimdiden böyle vaziyetler müşahede edilmektedir. Fiyat tespiti münasebetiyle ortaya çıkan diğer bir mesele de malın evsafi meselesidir. Fiyat tespitine girilirken, mevzuubahis malın evsafını katî surette tayin etmek ve hattâ çeşitli mal kaliteleri için farklı fiyatlar derpiş etmek katî bir zarurettir. Garp memleketlerinde fiyat kontrolü sis temlerinde bu hususlar daima teferruatlı şekilde ele alınmıştır. Millî korunma kanununda bu mevzua dair hiç bir hüküm yoktur. Neticede, müstahsilin fiyat kontrolü tedbirine, istihsal ettiği mal veya hizmetin kalitesini düşürmek şeklinde mukabele etmesi beklenebilir. Nitekim ayakkabı gibi bazı mallarda buna benzer gelişmeler müşahede edilmektedir.

Nihayet, son olarak, Millî Korunma tatbikatının, kanunu yürütme cihetine ait bir noktaya temas edelim. Fiyat tespiti işi ve tespit edilen fiyatların kontrolü, gerek Devlete, gerek belediyelere büyük külfetler yükleyecektir. Bu hususta munzam bir teşkilata sahip olmayan belediyelerin durumunun bilhassa müşkül olduğu söylenebilir. Böylece Belediye âzalarıyla personelinin, normal şehir hizmetlerini ihmal ederek, bütün gayretlerini fiyatları tespit ve kontrol işlerine hasretmelerinden korkulur. Nihayet kanunun müstahsil ve tacirleri de bürokratik külfetler altında bıraktığı muhakkaktır. En ufak satış için fatura vermek mecburiyeti, fiyatların hazırlanması, etiketlerin konulması hep bu cümleden

külfetlerdir. Bu husus, şimdiye kadar fatura kesmek adetinde olmıyan esnaf ve müstahsilleri bilhassa mutazarrır edecektir. Ayrıca sür'at isteyen alış veriş muamelelerini de hissedilir bir tarzda ağırlaştıracaktır.

Bu notta kaydettiğimiz tesirler, Millî Korunma Kanununun ilk tesirlerinden bazılarını teşkil ediyor. Vaziyet geliştiçe, yeni yeni ve kanun kabul edildiği zaman, kanunu hazırlayanlarca hiç beklenilmeyen durumlara şahit olacağımız muhakkaktır.

İşsizlik

Bütün basın, İstanbulda, İzmirde ve diğer bazı şehirlerde son bir kaç hafta içinde kütle halinde işsizliğin baş gösterdiği ve bir kısım sanayi kollarında geniş ölçüde işçi tensikati yapılmakta olduğu hâdisesi üzerinde durmaktadır. Mesele hakikaten ciddi olarak düşündürücü bir mahiyet taşımaktadır.

Cemiyet bakımından işsizlik, müstahsil kaynakların ısrafı mânasını taşır. Gerçekten her memleket içinde işgücü millî istihsal kaynaklarından birini teşkil eder. Bu kaynağın bir kısmının istihsal dışında ve atıl kalması cemiyet bakımından bir ısraftır. Ferd bakımından işsizlik gelirin yeni bir iş buluncaya kadar inkıtai mânasını taşır.

Memleketimizde ziraî sektörde geniş ölçüde ve yaygın bir halde şaklı işsizlik, başka bir ifade ile biraz çalışma ve çalıştırma hali vardır. Yani aynı istihsal tekniğini kullanmaya devam ederek, istihsal hacminde bir azalma vuku bulmaksızın mevcut işgücünün büyük bir kısmını başka işlerde, başka bir sektörde çalıştırmak mümkündür. Şimdi sanayide endişe verecek bir nisbet dahilinde baş göstermiş bulunan ve konjonktürel diyebileceğimiz işsizlik de buna katılırsa hasatalık daha çok endişe verici bir vüs'at iktisap eder.

Sınai ve ticarî sektörde artmakta olan işsizliğin muhtelif sebepleri olabilir. Bunları esas itibarıyla şu noktalar etrafında toplamak mümkündür:

1. İşverenler daha az işçi çalıştırmak suretiyle istihsal maliyetini azaltmak istemektedirler. Fakat bu mülâhazanın işçi çıkarmakta âmîl olacağını zannetmiyoruz. Zira Millî Korunma Kanunu yerli sanayie maliyetin muayyen bir yüzdesi nispetinde kâr hakkı tanıdığına göre, işverenin maliyeti azaltmasında şimdilik büyük bir menfaati olduğu söylenemez.

2. Haziran ortalarına kadar fiatlar çok sür'atli ve anormal bir şekilde yükselmişti. Bu durum spekülâtif gayelerle stoklar yapılmasını teşvik etmiştir. Fiatların tedricen düşmeğe başlamış olması mevcut stokların tasfiyesine yol aç-

miş ve istihsal yavaşlatılarak daha az işçi çalıştırmak mümkün olmuştur.

3. İşverenler talebin azalacağı esastan hareket ederek istihsalı azaltmayı daha uygun bulmuşlardır.

4. Bir kısım teşebbüsler kâfi derecede likid sermayeye malik bulunmamaktadırlar. Ani ve rijit kredi tahditleriyle karşılaşınca işçi ücretlerini ödemekten sıkıntıya düşeceklerini hesaplamışlar ve işçilerinin bir kısmını çıkarmayı tercih etmişlerdir.

5. Ham maddesini dışardan getirtmekte olan bir kısım sanayi, tediye muvazenesi güçlükleri dolayısıyla tam kapasiteyle çalışmaya imkân verecek ham maddelere sahip olamamıştır. Ellerindeki ham madde stoklarını yenileyemediklerinden daha az işçi ile iktifa etmek zorunda kalmışlardır.

6. Nüfus artışından gelen tazyikten ve sermaye kıfayetsizliğinden ötürü istihdam seviyesi yetersizdir. Bu halin bir neticesi olarak işçiler arasındaki rekabet, işverenleri, nispeten yüksek ücretli işçileri çıkarmak, onların yerine daha az ücretle çalışmayı kabul eden işçileri almaya sevk ve teşvik etmiştir.

Bu faktörlere Millî Korunma Kanununun tatbikatından doğan psikolojik âmiller de ilâve olunabilir.

Sebepler muhtelifdir. Fakat ortada sınaî ve ticarî sektörde işsizliğin baş gösterdiği de bir vakiydir. Binaenaleyh bir an önce zaruri tedbirlere tevessül olunmalıdır. Bu sayıdaki ikinci baş yazıda iktisadî tedbirlerin içtimai sonuçlarını deriş etmemenin ve hesaplamamanın bir cemiyet içinde vücut verebileceği huzursuzluklar ve sosyal adaletsizlik üzerinde ilgili makamların dikkat nazarları celbedilmektedir. Zamanımızda işsizlik en büyük sosyal hastalıklardan sayılmaktadır. Menşei iktisadî olan bu hastalıkla mücadele de bilhassa iktisadî tedbirlerle mümkündür. Teşriî ve idarî tedbirler bu mevzuda büyük bir rol oynamazlar.

Ancak çalıştığı, yani bir işe sahip bulunduğtu takdirde kendisinin ve ailesinin geçim imkân ve vasıtalarını sağlayan işçi için çalışma hakkı ve imkânı yaşama hakkının adeta bir devamı mahiyetindedir. Ve bu sebepten dolayıdır ki, işsizlikle mücadele devletlerin en başta gelen fonksiyonlarından biri olmuştur. Zira çalıştırmayı idameyi yalnız işverenlerden beklemek mümkün değildir.

Mesken Politikası ve İşçi Sigortaları Fonları

Arsa fiyatlarının ve inşaat maliyetlerinin alabildiğine yükselmesi karşısında hükümetin uzun müddet alâkasız kalması ve müdahaleden sakınması, fakir

ve mütevazi gelirli sınıfların mesken sıkıntılarını had bir dereceye çıkarmıştır. Plânsız ve herhangi bir sosyal politika mülâhazasına dayanmadan büyük kısmı kâr gayesi takip eden inşaat gitmiş bulunan Emlâk ve Kredi Bankasının kredileri, fakir sınıfların mesken davalarının halline tahsis edilmemiştir. Bu sebepten ötürüdür ki bugün, gece kondular dışında fakir ve mütevazi gelirli vatandaşların mesken ihtiyacını karşılayacak inşaat hacmi son derece kifayetsiz kalmaktadır. Devlet, mesken davasının bir memleketin içtimai sağlığı üzerinde ifa etmek mevkiinde aldığı rol ile mütenasip olarak şamil ve müessir bir mesken politikası içine girimemiş, inşaat hacmi, hususiyile fakir ve mütevazi gelirli vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamamış ve bu ihtiyaçlar yıldan yıla teraküm ederek giderilmesi gittikçe güçleşen bir vüs'at kazanmıştır.

Devletin uzun vadeli programlı ve bilhassa mütevazi gelirli vatandaşları hedef tutan bir mesken politikasının mevcut olması karşısında İşçi Sigortaları Kurumu, İhtiyarlık Sigortasının müstakbel taahhütleri karşılığı olarak birikmekte olan fonlarının bir kısmını 1953 yılından beri işçi meskenleri inşasına tahsis etmiştir. Şüphesiz bu yerinde bir karar olmuştur. Zira mesken sıkıntısı içinde yaşayan insanların başında, gelirlerinin kifayetsizliği bakımından işçiler gelmektedir. Prensiplerinde tamamıyla mutabık

olduğumuz bu tahsiste, bilhassa üzerinde ısrarla durulması gereken nokta açılan kredilerin aksaklıklara mahal vermeksizin tahvillerini sağlamak etrafında toplanmalıdır. Eğer İşçi Sigortaları Kurumu mesken

kredilerinde yeter bir garantiye sahip olmazsa vecibe ve taahhütlerini ifa etmekte güçlülere maruz kalabilir ki, bu da bir sosyal sigorta müessesesi için hiç bir surette mazur görülmeyecek bir idaresizlik sayılabilir.

İşçi Sigortaları Kurumu, fonlarından bir kısmını işçi meskenlerine tahsis ederken gayesinden de uzaklaşmamalıdır. Gaye, mütevazi gelirli işçileri mütevazi meskenlere sahip kılmak ve onları mesken sıkıntısından kurtarmaktır. Başka bir ifade ile yüksek gelirli sigortalılara lüks meskenler inşası için kredi açmak bahis mevzuu değildir. Fakat bu prensibe ve gayeye riayet olunmadığı anlaşılmaktadır. Filhakika kurumun yayınladığı bültenlerden birinde sigortalı 9 mühendise mesken kredisi olarak 200.000 lira tahsis olunduğu görülmektedir. Bu tahsis tamamıyla yersizdir, mesken kredilerinin gayesine muhaliftir ve hiçbir suretle teviz edilemez. Kendi kazancı ile hiçbir zaman rahat ve sıhhi bir meskene sahip olamayacak işçilerin mesken ihtiyaçlarına tahsis edilmesi lâzımgelen fonların yukardaki misalde olduğu gibi «mahalline masruf olmayan» yerlere de gitmesi tekerrür etmesi lâzımgelen bir tatbiktir.

Mizahın Zaferi

İtalya'da yapılan bir milletlerarası yarışmada bir Türk mizahçısı (Aziz Nesin) birincilik, bir Türk karikatürcüsü de (Turhan Selçuk) ikincilik kazandılar. Buna dair haber, iki-üç gazetenin göze çarpmayan köşelerinde küçük başlıklarla verildi.

Güreşçilerimizin, futbolcularımızın milletlerarası karşılaşmalarda kol ve ayak gücümüze kazandırdıkları "zafer"leri iri puntolu başlıklarla en göze çarpıcı yerlerde gösteren gazetelerimiz, mizah gücümüzün kazandığı bu zaferi nedense küçümsediler.

Oysa şu günlerde bu zaferi bilhassa belirtmek, onunla bilhassa öğünmek gerekirdi. Çünkü, 10 yıl süren demokrasi dememesinin Türk milletine sağladığı en büyük kazançlardan biri, zaten derin kökleri olan mizahçılığındaki gelişme olmuştur. Basın ve toplantılarla ilgili kanunlara verilen yeni şekilse, Türkiye'de mizahçılığın bu gelişmesini durdurmasından, hatta mizahçılığımızı geriletip körletmesinden korkulabilecek hükümler taşımaktadır.

Bir milletin hayatiyetini, ferdiyetçiliğini, uygunluk ve medeniliğini mizah kabiliyetiyle ölçmek yanıltıcı olmaz. Bu ölçüye vurulduğunda, Türk milletinin, saydığımız bu niteliklere bol bol sahip olduğuna hükmedilebilir. Bazı Batılı tarihçilerin sık sık kullandıkları "Barbar Türk" sözüne verilebilecek en susturucu cevap, Türkün "barbar" sayıldığı yüz yıllarda birikmiş mizah hazinesinden birkaç küçük fıkra anlatmaktır. Yaşadığı en karanlık çağlarda bile bu fıkraları yaratabilmiş, kendini bu fıkralarla avutabilmiş, mizahçılığı folklorunun en zengin kollarından biri hâline getirebilmiş bir millete "barbar" demenin yersizliğini, haksızlığını teslim etmeyecek bir dürüst Batılı kafası düşünülemez.

Çünkü mizah, Batı medeniyetinin dayanaklarından, ona yeryüzünde bugünkü üstünlüğü sağlayan özelliklerinden biridir. Ateşli söylevlerinde iki cümlelik espriyi yer vermeyi küçüklük sayan barbar Hitler'i, en karanlık günlerde bile sözlerini esprilerle ışıklandıran medeni insanlar yenmiştir. Hele İkinci Dünya Harbinden sonra Batı demokrasisinin edindiği belki en büyük kazançlardan biri, devlet adamlarının, nerede, nasıl bir durumda bulunursa bulunsunlar, cömertçe gülmeyi öğrenmiş olmalarıdır.

Mizahın bir faydası da insanları rasyonel düşüncenin tahditlerinden kurtarmasıdır. Belki şiir de yapar bunu. Ama şiirin etki alanı mizahunki kadar geniş değildir. Rasyonel Batılı kafası, rasyonel düşüncede ifrata gitmenin tehlikelerinden kendini, mizaha verdiği önemle kurtarır. Bir filozofun ciltlerle kitap yazarak ancak birkaç seçkine anlatabildiği gerçek-

leri, iyi bir mizahçı, birkaç çizgide, birkaç cümle veya kelimede, zihinlerde yakıverdiği ışıkla, geniş halk yığınlarına bir anda gösterebilir.

O bakımdan, yadırganabilecek yeni ve ileri düşünceleri halka benimsetebilmek için belki en iyi vasıta mizahdır. Saplanıp kaldığımız batıl düşüncelerin batılığına, düşünmeden kanıverdiğimiz yalanların yalanlığına bizi en çabuk uyandıran ifade şekli gene mizahdır.

Nasıl ki ciddi bir dergi sayılan FORUM'un uzun ve ağır notlar, incelemelerle ancak küçük bir aydın zümreye duyurabildiği gerçekleri de, bir karikatürücü bazan, birkaç çizgi ile, çok daha geniş bir zümreye anlatıvermektedir.

Onun için, yeni çıkan kanunların, Türk milletindeki, kökleri yüzyıllarca derinlere inen mizah kabiliyetini körletmesi ihtimali, bu kanunların haberleşme hürriyetini, yazı ve söz hürriyetini kısmasından bile daha kaygı verici sayılabilir.

Ama biz inanıyoruz ki, tarihinin mizaha en elverişsiz çağlarına bile içindeki mizah kabiliyeti sayesinde dayanabilmiş olan Türk milleti, gene de bu kabiliyetini yaşatmak, kendini mizahla avutmak, karanlıkları mizahla aydınlatmak yolunu bulacaktır.

Türk mizahçılarının bir milletlerarası yarışmada kazandıkları zafer bu inancımızı desteklediği içindir ki sevindirici, umut vericidir.

Kıbrıs ve Muhtariyet

İngiltere Sömürgeler Bakanı Mr. Lennox-Boyd'un, 19 Temmuz günü Avam Kamarasında söylediği şu sözleri beraberce okuyalım:

"Ada'nın taksimi hakkında ileri sürülen teklifler üzerinde teferruatlı tefsirlerde bulunmamayı tercih ediyorum. Bununla beraber, şunu belirtmek isterim ki 49. uncu arz dairesinin böldüğü memleket veya Hindistan ile mukayeseler yapılması, Kıbrıs'ın küçük olması dolayısıyla tamamen realiteye uymamaktadır."

Mr. Lennox-Boyd, Sir Anyhony Eden'in ve Mr. Selwyn Lloyd'un 12 ve 19 Temmuz müzakereleri esnasında kendisinden evvel söylemiş olduklarından bir miktar ayrılan bu beyanatının sonunda da şunları söylüyor:

"Başpiskopos Makarios'un istikbâlde oynayabileceği rol, bizzat kendisi tarafından tesbit edilecektir. Şayet Başpiskopos, Ada'da şiddet kullanılmasını ve tethişçiliği takbih ederse, yeni bir durum ortaya çıkabilecektir."

Kıbrıs'ın ufak olması dolayısıyla, taksim bahsinde çekingen davranılmasının sebebini anlayamadığımızı hemen belirtelim. Gerçekten, Sömürgeler Bakanı, Kıbrıs'tan çok daha ufak olan Trieste bölgesinin İtalya ile Yugoslavya arasında

taksim edilmiş olduğunu her nedense hatırlamayışına şaşmamak kabil değildir. Bakan, olsa olsa, Ada'nın küçüklüğünün, ahali mübadelesini zorlaştıracağını ve mümbit arazinin taksimini güçleştireceğini zihninde geçirmiş olabilir. Evvelce belirtmiş olduğumuz gibi, bu sebepler, Kıbrıs Türklerinin Yunan idaresine terk edilmesini haklı gösterecek mahiyette değildir.

Diğer taraftan, Başpiskopos Makarios nihayet tethişçiliği takbihe yanaşsa, bundan hâsıl olacak netice, kendisiyle yapılmış olan müzakerelerde varılan kararların hemen tatbiki mi olacaktır? -Sir Anthony'nin ve Mr. Selwyn Lloyd'un beyanlarından anlaşılacak şey, Türkiye'nin ısrarlarının İngiltere'yi, kendisinin kabul ettiği selfdetermination hakkını bir plebisit şeklinde Kıbrıs'a tatbik etmekten alakoyduğu merkezinde olduğuna göre hayır.

Şu hâlde, Mr. Lennox-Boyd'un bu sözleriyle takip ettiği maksat nedir? -Tethişçilik duracak, âsâyiş ve sükûn avdet edecek, Ada Yunanistan'a da verilmeyecek ve bir muhtariyet idaresi içinde Kıbrıs'ın bugünkü milletlerarası statüsü muhafaza edilecek. Maksat, olsa olsa budur. Türk Hükûmeti de status quo'nun muhafazasına itiraz etmediğine göre, Türkiye bakımından mesele olmaması gerekir.

Kıbrıs'ın beynelmilel status quo'su muhafaza edildikte, Ada'ya iç muhtariyet verileceği açıkça anlaşılıyor. Şu hâlde, acaba, bu iç muhtariyet, meseleyi ne yolda inkişaf ettirecek mahiyettedir? Bu noktayı incelerken, Ayan Meclisinde Türklere rumlarla eşit temsil hakkı verilmesi yolunda ileri sürülen taleplerin İngiliz çevrelerinde hemen hemen hiç taraftar kazanmamış olduğunu unutmamak lâzımdır.

Kanaatimizce, bu takdirde, Ada'da rum ahalinin Yunanistan'a iltihak taleplerini resmi istekler şeklinde aksettirme imkânını bulmasından başka bir netice elde edilmeyecektir. İlerde, İngiliz İşçi partisi'nin derpiş ettiği şekilde Kıbrıs'a dominyon statüsü verilirse, Dominyonlar mukadderatlarını tayin edip tamamen serbest Devletler olarak istediklerini yapabileceklerine göre, yeni Dominyum müstakil kalmaya bilfarz karar verse bile bunun neticesi, böyle bir kararın verilmesi esnasında Türkiye'ye iltihakı isteyecek olan Kıbrıs Türklerinin ille'ebet Anavatanına kayuşmak ümidini kaybetmelerinden başka birşey olamayacaktır.

Görülüyor ki iç muhtariyet, neticede Ada'yı Yunanistan'a iltihaka götürmese bile, yine de Kıbrıs Türklerini kendilerine muhasım bir ekseriyetin idare ve hâkimiyeti altına düşürmeye doğru götüren yol üzerinde bir safhadan başka birşey olmayacaktır.

Ada Yunanistan'a verilmeyecekse veya herhâlde Ada Türkleri kötü bir idareye tahammüle icbar edilmeyecekse, iç muhtariyetten hiç bahsetmemeyi İngiliz

Hükûmetinin göze alabilmesi lâzımdır. Bu da onun için pek zordur.

Şayet, Ada taksim edilecekse, o takdirde, Ada'ya şu veya bu şekilde iç muhtariyet bahşedilmesine, ve evleviyetle, Ada'ya dominyon statüsü verilmesine hiç lüzum yoktur.

Kıbrıs Türklerinin, istemedikleri bir idare altına düşmemeleri için dikkat ve tayakkuzumuzun artması icab ettiğini geçen sayımızda belirtmiştik. O yazının kaleme alınmasından bu yana cereyan eden en mühim hâdise, Lordlar Kamarasında Kıbrıs konusunda cereyan eden müzakereler esnasında, Canterbury Başpiskoposunun, Yunanistan'ı ve Makarios'u müdafaada, Kont Atle'den geri kalmamış olmasıdır. Canterbury Başpiskoposunun bu hareketi, Muhafazakâr İngiliz Hükûmetinin an'anevi olarak istinat ettiği zümreler arasında bile Yunan taraftarlığının ne derecede yer ettiğini göstermek bakımından mânâlidir.

Kanaatimizce, son ısrarlarımız sayesinde vakit kazanma şeklinde sağladığımız başarıyı en verimli bir tarzda istismar etmenin çareleri üzerinde, İktidar ve Muhalefet hep birlikte, yeniden düşünmemiz lüzumunu bundan daha iyi gösterecek bir işaret olamaz.

Afganistan ve Libya

Başbakanın geçen ay Afganistan'a yapmış olduğu ziyaret, bu memleketin, Bağdat Paktı'na iltihakı düşünmemekle beraber, iktisadî yardım mevzuunda kendisini oldukça ihmal etmiş olan Batı'ya karşı da hâlâ sağlam bağlarla bağlı kaldığını göstermiştir.

İstiklâl Mücadelemizin ilk yıllarından beri devamlı bir dostlukla bağlanmış olduğumuz bu Devletin son zamanlarda Sovyet Rusya'dan aldığı yardımlar, onun, Batı'dan yüz çevirmeye başladığı veya bir şantaj politikasına girişeceği hususunda bazı endişeler doğurmuştu. Şimdi iyice anlıyoruz ki Afganistan'ın Rusya'dan yardım kabul etmesinin, yardım kabûlüne ziyadesiyle muhtaç bulunmasından başka bir sebebi yoktur; ve bu Devlet, Batı'ya sırt çevirmek niyetini taşımamaktadır. Bittaki, Batı'nın da bu davranışın icablarını bir an evvel yerine getirmesi icab eder.

Afganistan'ı Bağdat Paktına girmekten alakoyan asıl sebep, Pakistan'la arasında mevcut Puştunistan ihtilâfidir. Pakistan'ın kuruluşunda beri bu ihtilâf iki komşu arasında devam eder, gider. Belirtmemiz lâzımdır ki Afganistan bu ihtilâfta haklı değildir. Puştun hareketinin Hudut eyaletleri halkının ekseriyetince desteklendiğini gösteren ciddi bir hareket yoktur. Mevcut hareketler de daha ziyade dışardan teşvik görmektedir. Devletler hukuku bakımından da Afganistan haksızdır; gerçekten, Pakistan'la Afganistan

arasındaki hudut, çok evvel, İngiltereyle Afganistan tarafından anlaşmalarla tesbit edilmişti. İki müslüman Devlet arasındaki bu gerginliğin, neticede Pâkistan'ı Afganistan aleyhinde bazı iktisadî tedbirler almaya sevkettiği üzüntüyle görülmüştür. Afganistan'ın da, Keşmir davasında, Birleşmiş Milletler kararlarına aykırı hareket eden Hindistan'ı desteklemiş olması tasvibi kabil olmayan bir harekettir. Bununla beraber, geçen yıl, Kâbil'deki Pâkistan Sefaretine vâki bir tecavüz yüzünden çıkan gerginliğin memnuniyet verici bir şekilde hâlli; şimdi de Pâkistan Cumhurbaşkanı'nın Kâbil'i ziyaret edeceğinden bahsedilmesi ümit verici işaretlerdir.

Afganistan, Türkiye'nin önemli ölçüde teknik yardımda bulunduğu tek memlekettir. Hakikaten, yıllardan beri Türk öğretmenleri askerlik, tıp, hukuk ve eğitim sahalarında Afganistan'da o kadar verimli çalışmalarda bulunmuşlardır ki Türkiye'nin bu sahada Fransa'nın rekabetini yenmiş olduğu dahi söylenebilir. Afgan talebeleri de bilhassa askeri okullarımıza geniş ölçüde rağbet etmişlerdir. Bununla beraber, bilhassa Afganistan'daki misyonumuzun statüsünü, yıllarca tecrübeden sonra ortaya çıkmış olan ihtiyaç ve aksaklıkları gidererek tesbit edecek bir anlaşmanın akdinin iki tarafça da hâlâ düşünülmemiş olması üzüntü vericidir. Bu eksikliğin muhakkak

surette giderilmesi lâzımdır.

Afganistan, maalesef, otokratik ve ziyadesiyle muhafakâr bir tarzda idare edilmektedir. İnkilâpçı Ammanullah Han'a karşı meydana çıkmış olan reaksiyon hâlâ memlekete hâkimdir. Bellibaşlı mühim mevkilerin hepsi Kraliyet Hanedanı mensuplarının elindedir. Bu otokratik idareden memnun kalmaması için ciddi sebepleri olan kuvvetli bir Türk ekalliyeti de mevcuttur. Temennimiz, Afganistan'ın istikbâldeki inkişafının demokrasiye doğru olması ve demokratik bir idareden Türk azınlığının da eşit haklarla istifade edebilmesidir.

Libya Kralı İdris El Sünusi hâlen memleketimizde resmî bir ziyaret yapmaktadır. Libyalılar, Türkiye'ye öteden beri hakikaten samimî hislerle bağlı olmuşlar ve İmparatorluğumuzun muhafazası için yaptığımız hazin mücadeleler esnasında Arap unsurunun o camia içinde haiz olduğu mümtaz durumun kıymetini ırkdaşları arasında sadakatle hatırlayabilen tek kavim olmasını bilmişlerdir.

Libya, Arap Birliği'nin üyesi olmakla beraber, Batı ile her sahada sıkı bir işbirliğine girişmiştir. Libya'daki İngiliz ve Amerikan üsleri NATO ve Ortadoğu savunması bakımından pek kıymetli unsurlardır. Libya halk efkârında ve Hükümetinde, Batı ile işbirliğinin icablarını inkâr eden cereyanlar şimdiki hâlde mev-

cut değildir.

Bununla beraber, Libya'yı meşgûl eden en mühim mesele, vilâyetlerinden birinin: Fezzan'ın, Fransa tarafından işgal altında tutulmasıdır. Fezzan'ın Fransız kuvvetleri tarafından işgalini NATO savunmasıyla ilgili olarak görmeye imkân yoktur. Nitekim, Fransa'da da bu husus idrak edilmiş olunmalı ki Fezzan'ın tahliyesi hususunda iki Devlet arasında bir anlaşma imzalanmıştı, Kuzey Afrika'da durumun gerginleşmesi neticesinde Fransız Parlamentosu bu anlaşmayı hâlâ tasdik etmemiştir. Cezayir'de tamamen haksız bir tenkil hareketine girişmiş olan Fransa'nın, Mısır'dan Kuzey Afrika'ya Libya üzerinden silâh kaçakçılığı yapıldığı mülâhazasıyla Fezzan'ı işgal altında tutmaya devam etmesi tasvip edilemez. Bu hareket tarzı, neticede, Libya'da da genel olarak Batı aleyhtarlığının doğmasına yol açabilir. Bu mevzuda, Türk halkının Libyalıları desteklediği şüphesizdir. Hükümetimizin de bu mevzuda daha faaal olması temenni olunur.

Libya, Türkiye'den askerî malzeme yardımı gören nâdir memleketlerden biridir. Gerçekten, memleketimizde imâlât kapasitesi mevcut olan havan toplarından bu memleket ordusuna tarafımızdan hibe bulunulmuştur. Bilhassa askerî sahada, bu memleketle eğitim münasebetlerimizin artırılması da mümkün olabilir.

İncelemeler

Kanunla İktisat ve İktisat Kanunları

Osman OKYAR

Millî Korunma kanununun tadilinden beri Türkiye'de iktisadî sistemi kısmen kanunla yürütmek teşebbüsüne şahit olmaktadır. İşin garip ciheti şudur ki mezkûr tedbirleri tatbik eden Demokrat Parti hükümetinin iktisadî felsefesi 1950 senesinde tam bir liberalizme istinat ediyordu. Demokrat Parti o tarihten beri iktisatta Devletçiliğin ve Devlet müdahalesinin zararlı olduğu kanaatini izhar etmiş ve iktisadî faaliyetlerin serbest bırakılarak hususî teşebbüs tarafından deruhte edilmesi lâzım geldiği tezini müdafaa etmişti. Aradan 6 yıl geçti, siyasi, iktisadî, içtimai sahalarda birçok değişmeler oldu. Bu meydana Demokrat Partinin iktisadî felsefesinin değişip değişmediğini bilmiyoruz amma herhalde liberal görüşlü olduğunu iddia eden bir partinin, esas itibariyle ancak hârp gibi çok fevkalâ-

de zamanlarda tesadüf edilen bir müdahalecilğe başvurduğunu müşahede ediyoruz. Böylece de serbest iktisat kanunları yerine, kanunla düzenlenmek istenilen bir iktisadî sistemin, hiç olmazsa kısmen kaim olmasına gayret ediliyor.

Kanuna başvurusunun sebebi şöyle hülâsa edilebilir. Üç seneden beri muhtelif vesilelerle ve fırsatlarla başvuru- lan enflasyon politikası, gayet tabii olarak, devamlı ve gittikçe şiddetlenen bir umumî fiyat artışına sebep olmuştur. Enflasyonun bütün şayanı dikkat tezahürleri memleketimizde görülmüştür. (seyyal gelirli kimselerin ve bilhassa müstahsil ve tacirlerin gelirlerinin yükselmesi, altın, arsa ve bina fiyatlarının şiddetle yükselmesi, spekülâtörlerin arsa, altın ve diğer maddelerin fiyatları üzerinde oynayarak havadan para ka-

zanmaları ve saire). Bir kerre enflasyon hareketi yol aldı mı zecri iktisadî tedbirlere başvurmadan bunu durdurmak imkânsızdır. İşte bu şartlar altında, hükümet, fiyat ve artışlarını durdurmak gayesi ile kanun ve devlet otoritesi gibi vasitalara başvurmuştur. Şimdilik kanuna tâbi tutulan mevzular ticaret mekanizması vasıtasıyla elde edilen kârlardır. Ayrıca belediyelere veya âmme idarelerine müstehliklerin mübayaa ettiği bir çok mal ve hizmetlere azami fiyat tayin etmek selâhiyetleri verilmiş ve mezkûr âmme idareleri, bu selâhiyetleri bazı sahalarda kullanmaya başlamışlardır.

Mesele şudur: Fiyat ve gelir teşekkülüne müdahale ederek, bazı gelir ve fiyatlarda indirmeler meydana getirmek, henüz müdahaleye tabi tutulmayan gelirler ve fiyatlar üzerinde vasıtalı veya vasıtasız şekilde tesir icra edecek midir? Kanunla bazı iktisadî faaliyetlere müdahale teşebbüsünün bütün iktisadî sistemi aksatması mümkün müdür? Bu yazıda ispat etmeğe çalışacağım görüş şudur: Ya bu müdahale, ekonomide başlıca gelir ve fiyat teşekkülü sahalарına sirayet ettirilecek ve müdahale bütün istihsal, safha ve şubelerine teşmil edilecek veya muayyen sahalarda iktifa edilerek yapılan müdahale teşebbüsü muvaffakiyetsizliğe maruz kalacaktır.

Bu tarzdaki kanaatimiz şu hususa istinat ediyor: Ekonomik faaliyetlerin birbirine bağılılığı yüzünden bir sahaya yapılan müdahalenin tesirleri ergeç diğer sahalara sirayet edecektir. Bu fikri, daha müşahhas ve etraflı şekilde izah etmeğe çalışayım. İktisadî sistem, birbirleri üzerinde mütakabil tesirler icra eden istihsal ve istihlâk faaliyetlerinin heyeti mecmuasıdır. Bu nizam dahilinde çeşitli mal ve hizmetlere ait arz ve talepler müstakim olmayıp birbirlerine muhtelif şekillerde bağlıdır. Aynı şekilde çeşitli istihsal amilleri de hiç bir zaman müstakilen müttalâa edilemez. Her hangi bir istihsal âmîlinin, bulunduğu sahada faaliyete devam edip etmemesi, gerek istihsaline yardım ettiği mamûllerin piyasasında olup bitenlere, gerekse çivar sahalarda bulunan istihsal âmîllerinin gelir seviyelerine bağlıdır. Bu suretle iktisadî sistemin muhtelif faaliyet kolları ve çeşitli âmîlleri arasında mütakabil bağlar mevcuttur. Ticaret sahasında olup bitenler, ziraat, sanayi, münakale sahalardaki faaliyete tesir ettiği gibi, aynı zamanda bu sonuncu sahalardaki faaliyetlerin de tesiri altında bulunmaktadır. İşte iktisat ilminde muhtelif malların ve hizmetlerin fiyat ve istihsal miktarlarının birbirine bağlı olması, kaidesi budur. Bu kaide mucibince, iktisadî sistemin bir noktasına dokunulunca, bu hareketin tesirleri dalga dalga ve kuvvetlerinden gittikçe kaybederek bütün ekonomiye dağılacaktır.

Bu nazari düşüncelerden sonra Millî Korunma Kanunu tādili münasebetiyle yapılan müdahalelerin tesirlerinden bazılarını tespit etmeğe çalışalım. Bu tesirleri, evvelâ mal fiyatlarına yapılan müdahaleler itibariyle, saniyen istihsal âmîlleri gelirlerine yapılan müdahaleler itibariyle tahlil edebiliriz. Esasen bunların arasında yakın bir müşabehetin bulunduğunu göreceğiz.

Evvelâ birçok belediyeler tarafından son zamanlarda başvurulmuş fiyat-tespiti tedbirlerine temas edelim. Meselâ et gibi bir maddeye konulan narhın tesirlerini tahlil etmeğe çalışalım. Konulan narhın, etin istihsalı, nakliyesi, ticareti ve tevziyatıyla meşgul olan istihsal âmîllerini tatmin ettiğini öyle ki pazarlara gelen mal miktarının değişmediğini farzedelim. Bu meseleye sonra, tekrar avdet edeceğiz. O halde vaziyeti, et için yapılan sarfiyatta vuku bulan değişmeler zavıyesinden tahlil edebiliriz. Narhtan sonra, müstehliklerini cem'an yine aynı miktarda et satın aldıklarını kabul edelim. Aksi halde, fiyatın indirilmesini müteakip daha fazla etin istihsal edilip piyasalara sürülebileceğini farzetmek lâzım gelir ki bu düşünceyi kabul etmeğe pek imkân yoktur. Ayrıca bu arada müstehliklerin elindeki mecmu iştirâ gücünün değişmediğini farzederek ete narh konulmasından sonra, müstehliklerin elinde etle

alâkası olsun olmasın diğer maddelere harçayabilecekleri daha fazla para kalacaktır. Bunun neticesinde diğer maddelerin talepleri yükselecektir. Bunun istihsal şartları aynı kaldığı takdirde, arz ve talep kanununa nazaran fiyatları yükselecektir. Şu halde bir veya birkaç mühim maddenin fiyatlarına müdahale ederek, diğerlerini serbest bırakırsak, (istihlâk ve arz'a dair yukarıda yaptığımız faraziyelerin tahakkuku halinde) netice serbest bırakılan maddelerin fiyatlarının yükselmesidir. Bu da gösteriyor ki şayet umumî bir fiyat yükselmesini önlemek istiyorsak, sadece birkaç madenin fiyatlarına müdahale etmekle iktifa edemeyiz. Kaldı ki fiyatlarına müdahale edilen maddelerde, müdahaleye rağmen arz şartlarının uzun müddet değişmeyeceğini kabul etmek güçtür. Bu malların arz'ı daralırsa, o takdirde ya narh fiyatını yükseltmek icabedecek veya vesikaya gitmek lâzım gelecektir.

Şimdi ikinci müdahale nev'inin, yani gelirlere müdahalenin tesirlerine gelelim. Bunu evvelâ umumî zaviyeden müttalea edelim; saniyen muayyen bir sektörde (ticaret) gelir takdirinin tesirlerini tahlil etmeğe çalışalım.

Gelir teşekkülüne müdahale, fiyat sahasında olduğu gibi muayyen ve mahdut sahalara inhisar ederse neticede müdahale ile tahakkuk ettirilmek istenen gayelerin akim kalması muhtemeldir. Gelirleri tespit edilen sahalarda faaliyette bulunan istihsal âmîlleri, ergeç serbest bırakılan sahalara kaymak isteyeceklerinden, gelir tespiti keyfiyetinin hizmet arzı üzerinde bir tesir icra etmesi muhtemeldir. Meselâ kunduracıların, berberlerin gelirleri tespit edilirken şoförlerin gelirleri serbest bırakılırsa, bu husus tâbi sahalardan serbest sahalara kaymasına sebebiyet verir. Tabiatıyla bu kaymanın sür'atı ve şümülü, mevzuubahis istihsal âmîllerinin hareket kabiliyetine bağlıdır. Fakat hareket kabiliyeti ne kadar az olursa olsun, hiç mevcut olmadığı ileri sürülemez. Bu keyfiyet de, hizmet gelirlerine müdahalede bulununca, müdahalenin ancak bir kaç sahaya münhasır kalmasının netice itibariyle gayenin tahakkukuna mani olacağını gösterir. İstihsal âmîllerini hareketleri vasıtasıyla vuku bulan tesirlerden maada müdahalenin umumileştirilmesini zarurî kılan diğer sebep, yukarıda mallar münasebetiyle izah edilmiş olan nakdi sarfiyat değişmeleridir. Bunlarda serbest bırakılan hizmet gelir ve fiyatlarının yükselmesini mucip olur. Bu sebeplerden dolayı hizmetlerin gelirlerine (fiyatlarına) müdahalenin, kısmî kalamıyacağını anlayabiliriz. Muvaffakiyet istihsal için çok umumî şekilde müdahale lâzım gelecektir. Hükümetin bu umumî müdahalesini tesirli kılmak için, istihsal ve istihlâke de geniş surette müdahalenin icabedeceğini unutmamak gerektir.

Bir yandan istihsalin devamını sağlamak, diğer yandan istihlâkı tahdid etmek mevzuubahistir. Bunun da manası, aşağı yukarı bütün iktisadî faaliyetlerin hükümet tarafından deruhte edilmesinden başka bir şey değildir.

Şimdi aynı meseleyi başka bir zaviyeden alarak ticaret gibi bir iktisadî faaliyet kolundaki gelirlere müdahale etmenin diğer sektörler üzerindeki tesirlerini tahlil edelim. Ticaret, imalât, gibi, münakale gibi malların ilk müstahsillerden nihaî müstehliklere geçmesini sağlayan istihsal zincirinin esaslı bağlarından biridir. Zincirin diğer halkalarına dokunulmayıp sadece ticarete müdahale edilmesi bütün istihsal vetresi üzerinde tesirler icra edebilir. Bugün Millî Korunma Kanununun tadiliyle birçok sahalarda vaziyet budur. İstihsal, imalât, münakale safhalarına henüz dokunulmamış, sadece tacir, elde edebileceği kâr bakımından sıkı bir tahdide tâbi tutulmuştur. Diğer bir deyişle fiyatları indirme yolundaki intibakın yükü tamamen tacirler üzerine yükletilmiştir. Burada mes'elenin ahlâkî taraflarını münakaşa edecek değiliz. Şimdiye kadar bir sınıf olarak tacirlerin çok fazla kâr ettiği ve bundan dolayı, lâzımgelen intibakın onların üzerine yüklenmesi icabettiği hususunu tamamen bir tarafa bırakıyorum. Bu görüş tamamen varit olsa dahi, daha ziyade ahlâkî olan bu hususun halihazırda iktisadî faaliyetin cereyanı üzerinde bir tesir icra edeceği söylenebilir. Yani tacir, bugün Millî Korunma Kanununun tadiliyle hasıl olan şartlar muvacehesinde, kendisine bırakılan kâr marjının, masraflarını çıkardıktan sonra, kâfi addetmediği bir gelir bıraktığını görürse, faaliyetini tatil edebilir. Böyle bir ihtimalin vukuu bir zincir vaziyetini arzeden istihsal ameliyesinin diğer halkaları üzerinde şümüllü tesirlere yol açabilir.

Bu bakımdan dahi, hükümet müdahalesinin uzun bir müddet için tek bir sahaya veya sektöre münhasır kalamıyacağını söyleyebiliriz. Zincirin halkalarının birine dokunmak bütün zincirin işlemesini tehlikeye koyabilir. O halde zincirin bütün halkalarına müdahale etmek, ve istihsalî tâ başından en sonuna kadar kontrol ve idare etmek icabedecektir. Bu da devletin iktisadî faaliyeti aslımı deruhte etmesinden başka bir şey değildir. Demek ki ticaret gibi tek sektörde gelirlere müdahale etmenin tesirlerini tahlil ederken vardığımız netice, muayyen hizmet-gelir kategorilerine müdahale etmenin tesirlerini tahlil ettiğimizde vardığımız neticeye çok benzemektedir. Diğer bir deyişle, muayyen bir gelir kategorisine veya iktisadî faaliyet koluna yapılan müdahale diğer sahalara veya sektörler gibi bir şekilde tesir edecektir ki neticede iki sık karşısında kalınacaktır. Ya kısmî olan müdahaleleri iktisadî sistemin bütün

ana sektörlerine teşmil etmek, veya kısmi müdahaleden vazgeçmek.

Nihayet şu hususu da belirtmek doğru olur. Yukarıda yapmış olduğumuz tahlillerde bazı faraziyelerin tahakkuk ettiğini kabul etmiştik. Meselâ fiyatın tespit edildiği mevzularda istihsalin değişmeyeceği veya muayyen bir müddet zarfında müstehlikin elindeki iştirat gücünün değişmeyeceği gibi. Kısa vadeler içinde, bu faraziyelerin tahakkuku mümkün olmakla beraber, biraz daha uzun müddetleri nazarı itibara alınca, tahakkuk keyfiyeti çok daha şüphelidir. Mu-

ayyen bir mal ve hizmetin nisbi fiyatının değiştirilmesinin, ergeç, bu mal veya hizmetin istihsaline tesir edeceğini düşünmek, bir iktisatçı için çok tabiidir. Belki Türkiye'de fiyat ile istihsal arasındaki münasebet, iktisaden inkişaf etmiş memleketlerdeki kadar bariz ve kuvvetli değildir. Halen yapılan tecrübeler dolayısıyla bunu öğrenmek mümkün olacaktır. Saniyen mecmu iştirat gücünün değişmeleri de büyük ölçüde para ve maliye politikasının seyrine bağlıdır. Şayet bugüne kadar devam edegelen gi-dişe son vermek imkânı bulunmayıp,

tedavül hacminde ve kredi ile mevduat seviyelerindeki artışlar devam edecek olursa, bunun neticesinde bittabi halkın elindeki iştirat gücü artacaktır. Bu iştirat gücünün artışı başvurulan müdahale tedbirlerinin arzu edilen gayeyi tahakkuk ettirmelerini çok güçleştirecektir.

Netice itibariyle diyebiliriz ki Millî Korunma Kanununun tadili münasebetiyle girilen teşebbüs Türkiye'de serbest teşebbüse dayanan ekonomi nizamı üzerinde büyük tesirler icra edecektir.

S ü v e y ş M e s e l e s i

Birleşik Amerika ve İngiltere, Asvan Barajının inşasına iştiraki şimdilik reddederken bu reddi münhasıran iktisadî sebeblere dayandırmışlardı. Nâsır'ın cevabı ise tamamen politik plânda olup -her diktatör gibi- demagojik prestij mülâhazalarıyla, arap halk efkârı önünde, şahsî durumunu kurtarmak ve Batı'nın itibarına bir darbe vurmak maksadını gütmüştür. Kahire Diktatörünün bu kararını haklı göstermek için ileri sürdüğü bütün deliller sathidir; hatta yalandır. Meselâ, Nâsır ve bazı komünist partileri kapitalist bir şirketin daha yıkıldığını söylerlerken, Şirket'in kârının % 90'ının bizzat Mısır, -sosyal bir politika gütmek bakımından komünist blokundan çok daha ilerde olan- İngiltere Devletleri, ve nihayet, orta ve küçük gelir tabakaları arasında -bilhassa Fransa'da- geniş ölçüde yayılmış olan 446.502 adet senet arasında taksim edildiğini unutmaktadırlar.

Bir Devletin, kendi ülkesi üzerinde bulunan tesisleri, sahiplerinin tabiiyetleri ne olursa olsun, devletleştirmeye prensip itibariyle elbette hakkı vardır. Ancak, Süveyş Kanalı Beynelmîl Şirketinin devletleştirilmesinin hukuka uygun olup olmadığı hususunda hüküm vermeden evvel daha az önemli olmayan bazı noktaları da dikkat nazarından uzak tutmamak gerekir. Gerçekten, şayet devletleştirilen şirketin faaliyeti muayyen bir müddet sonra sona erecek bir imtiyaz mukavelesine dayanıyorsa bu mukavelelerin mümzi Devlet tarafından kayıtsız şartsız feshedilebileceğini iddia etmek genel hukuk prensiplerine uygun olmasa gerektir. Biz, bu takdirde de devletleştirme yetkisinin yokluğunu ileri sürmeyeceğiz. Ancak, bu hâlde, hisse senedi sahiplerinin tazmini ile yetinilmesinin kâfi gelmeyeceğini ve Şirkete kaybedeceği kârın da ödenmesi icab ettiği düşüncesindeyiz. Kaldı ki, devletleştirilen şey, âmme hizmeti mahiyetini iktisap etmiş bir takım muayyen tesisler olmak icab eder; bu mahiyeti haiz olmayan aktif unsurları, ve evleviyetle, şirket hükmi şahsı devletleş-

tirilemez. Bu itibarla, hukuka uygun düşen hareket tarzı -bahusus yabancı bir şirket bahis konusu olduğunda- şirketten lüzumlu tesisleri satın almak ve şirketin mevcudiyetinin devam edip etmeyeceği ve hisse senetleri sahipleriyle münasebetlerinin tanzimi hususlarını bizzat şirkete bırakmaktır. Kanal tesislerinin devletleştirilmesinde ise bu esaslara riayet olunmak şöyle dursun, çok kısa bir zaman evvel Şirket'le yeni anlaşmalar akdetmiş olan Mısır Hükümeti, onunla tazminat ve devrî teslim meseleleri etrafında müzakere açmayı dahi aklından geçirmiş değildir. Diğer taraftan pek önemli olan bir nokta da Kanal Şirketi'nin mevcudiyetine 1888 İstanbul Andlaşmasında da atif yapılmış olması ve bu Andlaşmanın Kanahın 1968'e kadar olan statüsünü Şirket'in mevcudiyeti esası dairesinde düşünmüş olduğu yolunda kuvvetli deliller ileri sürülebilmesidir.

Hukuken en ziyade takbih edilmesi gereken hareket, Şirket'in yabancı personeline Mısır tarafından tek-tarafli olarak konulan ve cezal müeyyidelerle takviye edilen işe devam mecburiyetidir. Bunun gerek insan haklarına, gerek devletler hukukuna tamamen aykırı olduğunda hiç şüphe yoktur. Komünist Hükümetler bile, hiç değilse yabancılara karşı, böyle bir harekete girişmemişlerdir.

Görülüyor ki Mısır'ın haksız tasarrufuna karşı ilgili Devletlerin, gerek Şirket'in ve hissedarların menfaatlerini korumak, gerek tabiiyetlerindeki personele karşı tatbik edilen keyfi muameleleri önlemek bakımından, devletler hukuku kaidelerinden doğan hak ve vecibeleri vardır.

Bundan başka, en önemli olan husus, Mısır'ın 1888 İstanbul Andlaşmasına riayet etmemekte olmasıdır. Filhakika, Mısır, yıllardanberi İsrail gemilerinin ve İsrail'e giden sair gemilerin Kanaldan geçmesine mâni olmaktadır. Mısır, 1951 yılında bu mevzudaki hareketini takbih eden bir Güvenlik Konseyi kararına rağmen bu yolda devam etmektedir. Kanahın

sulh ve harpte bütün gemilere açık olması kaidesi, sadece 1888 Andlaşmasını imzalamış olan Devletleri ilgilendiren bir husus değildir. Diğer Devletler de Kanaldan istifade etmekle bu kaideyi bir asra yakın bir zamandan beri tasvip etmiş durumda bulduklarına göre, Mısır, milletlerarası bir örf ve âdet kaidesini çiğniyor demektir.

İktisadî bakımdan Mısır'ın bu hareketinin neticeleri çok ağır olabilir. Gerçekten, Mısır da diğer bütün geri kalmış memleketler gibi kalkınması için milletlerarası sermaye hareketlerinin huzur ve emniyet içerisinde cereyan etmesinden ancak müstefit olabilir. Yabancı şirketlere ait tesislerin devletleştirilmesi, hele imtiyaz mukavelelerinde tesbit edilmiş olan müddetlere riayet edilmemesi, bu memleketlerden, kalkınmaları için lüzumlu olan yabancı sermayeyi kaçirtacaktır. Mısır'ın, bu mevzuda, Hindistan ve Pâkistan'dan dahi ders almamış olması üzülmeyecek bir hâldir.

Kanaatimizce, Batı'nın, Mısırlı Albay'ın bu hareketini cevapsız bırakmaması muhakkak ki lüzumludur.

Nitekim, Londra müzakereleri neticesinde İngiltere, Fransa ve Birleşik Amerika 16 Ağustosta Londra'da bir Konferans toplamaya karar vermişlerdir. Üç Büyük Devletin Konferansa sunacakları tez, Süveyş Kanalı'ndan yapılacak seyrüseferin 1888 Andlaşması dairesinde cereyanını teminen bir milletlerarası kontrol organı kurulması ve ayrıca Kanal işletmesinin de yine beynelmîl bir organa tevdi edilmesi şeklinde olacaktır. İnanılır kaynaklara bakılırsa, Üç Büyük Devlet, bu beynelmîl işletmenin kâr gayesi gütmemesini ve şayet işletme ve gayri safi yatırım masraflarından sonra geriye bir bakiye kalıyorsa bu bakiyenin geçit resimlerinin indirilmesine tahsisini isteyeceklerdir.

Kanaatimizce, Türkiye'nin Kanaldaki seyrüseferin 1888 Andlaşması esaslarına uygun olmasını sağlamak maksadiyle

milletlerarası bir kontrol organının tesisini kayıtsız şartsız kabul etmesi mümkün değildir. Türkiye için esas, beynelmilel su yollarından seyrüsefer hususu bir kerre anlaşılmalara tanzim edildikten sonra bunların tatbikatına nezaretin, su yolunun ülkesinde bulunduğu Devletin uhdesinde bırakılmasıdır. Bu esastan fedakârlığı tazammun edebilecek bir teklifi Türkiye, bir prensip hâlinde, hiçbir zaman kabul edemez. Böyle bir teklifin kabulü, bu yıl içinde Boğazlar hakkında hiç de hoşumuza gitmeyecek teklifleri davet etmek olur.

Bununla beraber; bugünkü Mısır Hükümeti, şimdiki hâlde, beynelmilel hukuka riayet bakımından hiçbir suretle itimat telkin etmemektedir. Bu vesileyle, Türkiye'nin de Lausanne Anlaşmasının imzası esnasında, Boğazlardan geçiş hususunda dünyaya emniyet telkin etmek maksadiyle beynelmilel kontrolü kabul etmiş olduğunu hatırlamak lâzımdır. Atatürk devrinde, Devletimizin bütün dünyada yarattığı büyük hürmet ve itimat sayesinde ki 1936'da Montreux rejiminin tesisine Boğazlar hakkındaki hükümlerin tatbikatına nezaret vazifesi tamamen Türkiye'ye avdet edebilmiştir. Binaenaleyh, Türkiye, muayyen bir müddet sonra Tarafların rızasıyla gözden geçirilmesi kaydıyla, Lausanne Anlaşmasının Boğazlarda tesis ettiği milletlerarası kontrole benzer bir kontrolün Süveyş Kanalı'nda da tesisini kabul edebilir. Bunu yaparken, bu tavrımızın, ana doktrinimize ve herhâlde Boğazlar rejimine halel iras edemeyeceği açıkça belirtilmelidir.

Kanalın işletmesinin beynelmilelleştirilmesine gelince, Bu mevzuda, Türkiye tarafından kabul edilmeyecek bir husus yoktur. Milletlerarası bir âmme hizmeti teşkil eden Kanal işletmesi teknik bakımdan Mısır'ın başarmasına imkân olmayan bir iştir. Bundan başka, Kanal sadece Mısır'ı ilgilendirmediklerine göre, bu Devletin, Batı'nın müşterek bir eseri olan Kanal tesislerini sırf hükümranlık haklarına dayanarak gelir sağlama vasıtası olarak kullanmaya kalkışmak suretiyle Batı Avrupa, Güney-Doğu Asya ve Pasifik ekonomisinde teşevvüşler vücutte getirmesi kat'iyen kabul edilemez. Esasen, su yollarından geçit resimlerinin muayyen bir Devlete gelir temin etme vasıtası şeklinde kullanılarak sık sık değişikliklere uğratılması teamüldendir. Kanal Şirketi de geçit resimlerini dünya armatörlerinin rızasını alarak tesbit ediyor ve bu bakımdan tamamen memnuniyet verici bir şekilde çalışıyordu.

Süveyş Kanalı, Batı ekonomisinin ve stratejisinin can damarlarından biridir. Filhakika, Kanal'dan bir günde 40 ilâ 50 gemi geçer ki bunlar bir gün zarfında bütün dünyada deniz üzerinde seyir hâlinde bulunan yükün 1/6'sını taşırlar. Kanal trafiğinin % 65'i Basra Körfezi, Aden ve Kızıl Deniz ilmanlarından veya o limanlara, % 11'i Hindistan, Pâkistan, Seylân ve Birmanya'dan veya oralara, % 14'ü Malaya, Endonezya ve Uzakdoğu memle-

ketlerinden veya bu memleketlere ve % 7'si de Doğu Afrika'dan veya oraya yapılmaktadır. Bu trafiğin menşee veya varış ilmanı olarak % 85'i Avrupa'ya ve % 12'si de Amerikaya aittir. Bu trafikte, 1955 yılında dünya petrol istihsalinin 1/5'ini sağlamış olan ve bu payı gitgide artmakta olan Ortadoğu'nun hissesi şu rakkamlarla belirtilebilir: 1955 yılında Batı Avrupa'nın petrol ve müstekatı istihlakı 120 milyon tondur. Bunun % 75'i doğrudan doğruya Ortadoğu kuyularından ve yarısına yakın bir miktarı da Süveyş Kanalı'ndan Avrupa'ya gitmiştir. Ayrıca, Akdeniz yoluyla Ortadoğu petrol istihsalinin 4 milyon tonu Kuzey ve Batı Afrika'ya ve 14 milyon tonu da Kuzey Amerika'ya gitmektedir ki bunun mühimce bir kısmı da yine Kanaldan geçmektedir. İngiltere'nin, gerek genel dış ticareti, gerek petrol bakımından Kanala en ziyade bağlı Batı Avrupa Devleti olduğunu da belirtmek lâzımdır. Bununla beraber, Hollanda, Fransa ve İtalya da bu bakımdan önemli paylara sahiptirler.

Görülüyor ki Mısır Hükümetinin, gelirini arttırmak maksadiyle tek-tarafli olarak geçiş resimleri üzerinde oynamaya kalkışması maliyetler üzerinde büyük tesirler yapabilir. Trafiğin Ümit Burnundan yapılması şıkkı da aynı neticeyi doğurduktan başka, seyir müddetini arttırmak yüzünden denizde yük taşıma kapasitesinin fiilen azalmasını intaç eder. Bunun da Batı Avrupa'nın gereken ham madde stoklarını yeter miktarda bulduramaması neticesini doğurması muhtemeldir. Bilhassa uzun vâdede, Batı'nın bu menfi tesirlere mukavemet etmesi muhakkak ki mümkündür; ancak, bunun da yeni masrafları istilzam edeceği açıktır.

Hernekadar, şimdiki hâlde, Mısır Hükümeti resimlerin arttırılmayacağı hususunda teminat vermekteyse de, yine Nâsır'ın bazı sözleri, bu resimlerin geniş ölçüde arttırılmasını müştelzimidir. Filhakika, Albay, Mısır'ın bu suretle, Asvan Barajının inşası için lüzumlu meblâğları sağlayacağını söylemiştir. Halbuki, Kanal Şirketi'nin, gayri safi yatırım-

lar için ayırdığı ihtiyatlardan sarfı nazar, sâfi kârı 10 ilâ 12 milyon İngiliz Lirasını geçmez. Mısır Hükümeti, hissedarlara 26 Temmuz 1956 Paris Borsası kurulu üzerinden tazminat ödemeyi vaad etmiş olduğuna ve bu tazminat da 70 milyon İngiliz Lirası civarında bulunduğuna göre, ya Kanalı zarurî olan tevsii için lüzumlu yeni yatırımlardan vazgeçecek ve yahut hissedarlara tazminat ödemeyecek demektir. Diğer bir yol da geçiş resimlerini arttırmaktır. Görülüyor ki Mısır, Kanalı gelir, temini için bir vasıta olarak kullanmaya kalkıştığı takdirde, başvurabileceği her üç yol da Batı memleketlerince kabul edilemez.

Bütün Batı çevrelerinin üzerlerinde ittifak ettikleri bu mülâhazaların yanında, Fransa, Nâsır'a şiddetli bir cevap verilmemesinin Cezayir milliyetçilerinin savaşı arzusunu kamçılamasından korkuyor. Fransa ve İngiltere, ayrıca, Nâsır'ın cezasız kalmasının, Ortadoğu petroleri ve payplaynlarının devletleştirilmesi yolunda bir cereyana yol açabileceğinden çekinmektedirler.

Kanaatimizce, ekonomik bakımdan ilerleri sürülen endişeler yerinde ise de, Cezayir meselesi ve Ortadoğu petrol tesislerinin devletleştirilmesi bahislerinde söylenenler her bakımdan vârit değildir. Hernekadar, Nâsır'ın hareketi, neticede, Batılı Devletlerin şiddetli bir tepkisini celbetmediği takdirde petrol tesisleri hakkında endişe verici temayüllerin doğması muhtemeldir. Ancak, aynı neticelerin doğmasının önlenmesi Nâsır'a karşı bir tenkil hareketine girişmekle kabil olamayacak; aksine, böyle bir tenkil hareketi bütün Arap ve Asya dünyasında Batı'ya karşı mevcut olan kini arttıracaktır. Nettekim, Cezayir isyanını doğuran da bu kinden başka birşey değildir. Mesele, bu kinin tezahürlerini kuvvet yoluyla bastırmak değil; fakat, onu gidermenin çaresini bulmaktadır. Batı'nın daha yirmi yıl Ortadoğu petrolerine kat'i surette ihtiyacı olacağını unutmayalım. Bu yirmi yıl içinde, Batı'nın Ortadoğu'da tesisat ve payplayn olarak geniş ölçüde yeni ya-

VAKIFLAR BANKASI

**ÖMÜR
BOYUNCA
AYLIK
GELİR**

**MESKEN
KREDİSİ**

PADA
İKRAMIYELEDİ

tımlara girişmesi icab edebilecektir. Kuvvet, hiçbir zaman siyasî davaları hâlelemedemiştir. Nâsır, bugün, askerî bir hareket sonunda uzaklaştırılabilir. Fakat, Ortadoğu milletlerinin, Batı'ya aleyhtarlık eden her maceraperestin peşinde koşmasına âmil olan ana sebepler tedavi edilmedikçe, bu yirmi yıl zarfında da yeni diktatörcükler, halkta Batı'ya karşı mevcut kini istismar edecekler ve Batı'nın başına yeni yeni dertler açacaklardır. Bu itibarla, Batı, esasta haklı olduğu Süveyş davasında, metodları dolayısıyla haksız olmamaya azamî gayreti sarfetmelidir. Bu bakımdan, Konferans kararlarının Mısır tarafından reddedilmesi hâlinde Mısır'a karşı askerî harekâta girişileceği, Kanal bölgesinin yeniden işgal edileceği yolunda şimdiden tehditler savrulması, hazırlık yapılması büyük bir hata olmuştur. Bir kerre, Fransa, Cezayir'deki utandırıcı tenkil siyasetinde muvaffak olacak diye, başka memleketlerin, hele Türkiye'nin, kendisini Mısır'a karşı askerî harekâta desteklemesini isteyemez. Böyle bir askerî hareket, Bağdat Paktının, Ortadoğuda her türlü son gelişme ihtimallerini de tamamen yok edebilir. Nihayet, tehdit edilen iktisadî menfaatler ne kadar büyük olursa olsun, ne Birleşmiş Milletler Andlaşması, ne de 1954 İngiliz-Mısır Andlaşması kuvvete müracaatı haklı gösteremez. Kaldıkı Konferansın askerî tehdit altında toplandığı itibarı yaratmak da Mısır'ın ve Sovyet Rusya'nın Konferans aleyhinde propaganda yapmaları, hatta iştirak etmeme bahanesi aramaları neticesini doğurabilir. Nâsır, şimdiye kadar, İsrail gemileri ve oraya giden gemiler hariç, -ki bu hususta da Mısır'ın hareketi öteden beri müsamahayla karşılanmaktaydı- Kanalda sey-rüseferi ihlâl edici bir teşebbüste bulunmamıştır. Gerçekten, Dergimiz baskıya gidene kadar, gemilerden, geçit resimlerinin muhakkak surette Mısır Bankasına transferabl olacak şekilde ödenmesi talep edildiği hâlde, ödemeyenlerin Kanaldan geçmesine mâni olunmamıştır. Ayrıca, Mısır'ın Londra Konferansına iştiraki reddetmeyeceği bile henüz belli değildir. Diğer taraftan, Sovyetler Birliği'nin, bu mevzulardaki doktrini icabı, Batı tekliflerinin esaslarını kabul etmesi için birçok sebepler varken, ve, Hindistan ve Yugoslavya Nâsır nezdinde yatıştırıcı bir rol oynarlarken, Mısır Hükûmetine Kanal için makûl bir beynelmilel statü kabul ettirmek de kabildir. Bu vaziyette, kuvvet istimalini tasvip etmeyen Birleşik Amerika'nın mutedil ve âkilâne hattı hareketini Türkiye'nin de kuvvetle desteklemesi lâzımdır.

Şunu da belirtelim ki bundan böyle, Kanaldan İsrail gemilerinin ve oraya giden gemilerin serbestçe geçmesini de sağlamak lâzımdır. Biz, Arapların Filistin bahsindeki hassasiyetlerinin azamî anlayışla karşılanmasına taraftarız. Ancak, bu anlayışın makûl hududunu da devletler huku-

ku kaidelerinin teşkil etmesi gerektiğini unutmamak lâzımdır.

Mısır, üç Büyük Devletin tekliflerinin esaslarına yakın bir anlaşmayı kabüle mecbur kalırsa, sırf bu bile, Nâsır'ın prestijini hem Mısır'da, hem bütün Ortadoğu ve Asya'da geniş ölçüde baltalamaya kifayet edebilecektir. Zira, bu taktirde, Albay, ne Kanala kayıtsız şartsız hâkim olabilecektir, ne de Asvan Barajı için gemilerden haraç kesebilecektir. Üstelik, İsrail'in Süveyşten ablokası da sona erdirilmiş olacaktır.

Mısır'ın Kanaldaki sey-rüseferi ihlâl etmesi veya makûl bir beynelmilel statüye yanaşmayacağı kat'î surette anlaşılması hâlinde dahi biz, kuvvet istimaline taraftar değiliz. Bu en kötü ihtimalin tahakkuku hâlinde yapılacak şey, Kanal bölgesi ve Kahire üzerine taaruz etmek olmamalıdır. Yapılabilecek şeyin azamîsi, harp gemileri ve uçak filoları vasıtasıyla Kanaldan geçecek gemilere refakat etmek ve onları Mısır kuvvetleri ve makamlarının müdahalelerine karşı savunmak şeklinde önleyici ve koruyucu bir tedbir olabilir.

Diğer taraftan, Batı'nın elinde mevcut bazı uzun vâdeli kozlar vardır ki Nâsır'ı ziyadesiyle ürkütebilir; Süveyş'i terk ile Akabe'den İsrail arazisi içinde açılacak yeni bir kanalı kullanmak ve Asvan yerine daha Güneyde Mısır ülkesi dışında bir baraj inşa etmek bu kozlar arasındadır. Bütün Batı Avrupa Devletleri tarafından boykot edilmek şartıyla Mısır'la ticaretin durdurulması ve alacaklarının bloke edilmesi de bu aradadır; bittabi böyle bir ted-

bire Birleşik Amerika'nın da iştiraki şarttır.

Bu vesileyle, Bağdat Paktının iki müessisinden biri olan Irak'ın, halk efkârının baskısı altında, Mısır'ın haksız hareketini desteklemeye karar vermesi dikkat nazarlarından uzak kalmamalıdır. İşler krişik bir âl alınca, Irak, Arap Birliği'ni Bağdat Paktı'na tercih edivermiştir. Bu hâdisde de, Batı'nın, Asya, Ortadoğu ve Afrika halklarına karşı tâkip ettiği politikada daha ileri görüşlü olmanın çareleri üzerinde düşünmesi gerektiğini isbat eder. Abadan ihtilâfının patlak vermesinde ve Musaddik gibi bir muvazenesiz maceraperestin komşumuz İran'ın, bütün Ortadoğu'nun ve Batı dünyasının başına belâ edilmesinde, Golçayan - Gass İmtiyaz Anlaşmasında İngiltere'nin gösterdiği hayret verici hasisliğin de büyük bir payı olduğunu hatırlamamız lâzımdır. Kanaatimizce, geri kalmış memleketleri Batı'ya kazanmak, başta Birleşik Amerika'nın, uzun vâdeli ekonomik yardımlarda bulunmasıyla de tamamen mümkün olamaz. Durum artık odur ki ancak psikolojik şoklar bu memleketlerde Batı'ya karşı iyi hisler doğmasını sağlayabilir. Cezayir, böyle bir tedavi usûlü için en uygun yer olsa gerektir.

Bütün bu hâdiseler esnasında, Türkiye'nin, Arap Devletlerine dostane bir şekilde öğüt verebileceği durumda olmasını özlememek elden gelmiyor.

★★

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızda % 10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAĞLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ

SEKTÖRLER	Ünite	1955 Aylık Ortalama	Geçen Yıl Bu Ay	Bir Evvelki Ay	Hali Hazır Bilinen en son ay	En son aya göre		
						1955 farkı	Geçen Yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal :								
Linyit (Devlet)	1000 Ton	150.4	166.2	157.2	195.5	+ 45.1	+ 29.3	+ 38.3
Maden Kömürü	1000 Ton	453.0	501.0	440.8	518.9	+ 60.9	+ 17.9	+ 78.1
Çimento	1000 Ton	68.0	82.0	86.0	84.0	+ 16.0	+ 2.0	- 2.0
Ham demir	1000 Ton	16.7	11.1	10.1	20.1	+ 3.4	+ 9.0	+ 10.0
Ham çelik	1000 Ton	15.7	12.9	14.5	18.5	+ 2.8	+ 6.6	+ 4.0
Bakır (Devlet)	1000 Ton	2.0	1.2	2.8	2.1	+ 0.1	+ 1.1	- 0.7
Pamuk ipliği (Devlet)	1000 Ton	2.2	2.2	2.9	2.2	+ 0.0	+ 0.0	- 0.7
Yün ipliği (Devlet)	Ton	362.0	343.0	253.0	286.0	- 76.0	- 57.0	+ 33.0
II. İnşaat :								
Bina ruhsatları	Adet	4315	6070	2170	3990	-325	- 3080	+ 182.0
Yüz ölçümü	1000 m2	565.3	751.4	371.3	565.9	+0.6	- 185.5	+ 194
Kıymet	Milyon TL.	73.4	88.8	52.8	75.5	+2.1	- 13.3	+ 22.7
III. Ulaştırma :								
Taşınan yük D. Y.	1000 Ton	949.0	668	764	934	- 15	+ 266	+ 170
Taşınan yük Dz. Y.	1000 Ton	97.0	111	93	129	- 32	+ 18	+ 36
IV. Çalışma :								
İş yerleri sayısı	1000 Adet	19.1	18.6	19.3	19.4	+ 0.3	0.8	0.1
İşçi sayısı	1000 Adet	485.0	420.7	389.6	376.5	- 108.5	- 44.2	- 13.1
V. Fiyatlar :								
Geçinme - İstanbul	1948 = 100	134.0	132.0	155.0	155.5	+ 21.5	+ 23.5	+ 0.5
Geçinme - Ankara	1948 = 100	137.4	139.4	156.0	154.9	+ 17.5	+ 15.5	- 1.1
Toptan esya	1948 = 100	126.5	125.0	153.0	153.6	+ 27.1	+ 28.1	+ 0.6
VI. Dış Ticaret :								
İthalât	Milyon TL.	116.0	142.3	107.1	91.9	- 24.1	- 50.4	- 15.2
İhracat	Milyon TL.	73.0	64.5	79.8	44.6	- 28.4	- 19.9	- 35.2
VII. Para :								
Tedavül hacmi	Milyon TL.	1926.0	1759.1	2.165	2.176,5	+ 250.5	+ 417.4	+ 11.5
Altın ve döviz mevcudu	Milyon TL.	- 174.5	- 219.4	- 93.6	- 84,3	+ 90.2	+ 135.1	+ 9.3
Reşat Altını	T. L.	74.62	73.40	102.00	84.00	+ 9.38	+ 10.60	- 18.0
Külçe	T. L.	9.72	9.82	12.20	10.40	+ 0.68	+ 0.58	- 1.80
Dolar (Transfer)	T. L.	9.50	8.60	9.50	7.69	- 1.81	- 0.91	- 1.81
VIII. Kredi ve Mevduat :								
Umumi Kredi yekûnu	Milyon TL.	5805.2	5138.7	5958.7	6033.7	+ 228.5	+ 859.0	+ 75.0
Ticari kredi	Milyon TL.	3662.7	2183.4	3841.9	3910.9	+ 248.2	+ 727.5	+ 69.0
Zirai kredi	Milyon TL.	1558.9	1477.9	1536.8	1547.0	- 11.9	+ 69.1	+ 10.2
İpotek mukabili kredi	Milyon TL.	438.7	339.9	430.7	429.2	- 9.5	+ 89.3	- 1.5
Sınai kredi	Milyon TL.	144.9	137.5	149.3	146.6	+ 1.7	+ 9.1	- 2.7
Mevduat yekûnu	Milyon TL.	3986.5	3332.0	4138.8	4132.5	+ 146.0	+ 800.0	- 6.3
Vadeli mevduat	Milyon TL.	690.7	637.3	735.2	778.1	+ 87.4	+ 140.8	+ 42.9
Vadesiz mevduat	Milyon TL.	3345.8	2694.7	3403.6	3354.4	+ 8.6	+ 659.7	- 49.2
IX. Maliye :								
Vergi tahsilâtı	Milyon TL.	215.1	186.9	301.6	213.3	- 1.8	+ 26.4	- 88.3
Hazine mevcudu	Milyon TL.	59.1	98.6	107.1	88.1	+ 29.0	- 10.5	- 19.0
Dalgah borçlar (iç)	Milyon TL.	1570.0	1.223,1	1517.4	1555.7	- 14.3	+ 332.6	+ 38.3
Dalgah borçlar (dış)	Milyon TL.	202.0	219.8	217.3	264.8	+ 62.8	+ 45.0	+ 57.5
Konsolide borçlar (iç)	Milyon TL.	985.0	847.8	998.7	1001.8	+ 16.8	+ 154.0	+ 3.1
Konsolide borçlar (dış)	Milyon TL.	767.0	750.1	850.1	846.4	+ 79.4	- 96.3	- 3.7

NOT: Halihazır Bilinen En Son Ay, İstihsal, Fiyatlar, Dış Ticaret ve Maliye için Haziran 1956 (Çimento - Mayıs; Bakır (devlet) - Nisan; Hazine Mevcudu - Temmuz 1956), İnşaat, Ulaştırma, Çalışma ve Kredi ve Mevduat için Mart 1956, Para için Ağustos 1956 dir.

SON İKTİSADÎ GELİŞMELELER

İstihsal:

Bir ikisi istisna edilirse, genel olarak istihsal kalemlerinde oldukça önemli artışlar müşahade edilmektedir. Linyit istihsalinde ulaşılan miktar şimdiye kadarki aylık istihsal rakamlarının en yükseğidir. Geçen senenin aynı ayında da linyit istihsalı yılın diğer ayları içinde en yüksek aylardan biridir. Linyit için söylediklerimiz maden kömürü için de aynen caridir. Maden kömürü istihsalinde ulaşılmış bulunulan 518,9 bin ton (Haziran 1956) rakamı şimdiye kadarki en yüksek istihsal rakamıdır. Çimento istihsalinde geçen seneye nazaran 16 ton, geçen senenin aynı ayına nazaran 2 ton artma görülmekte ise de geçen aya nazaran 2 tonluk bir azalma vardır. Ham demir ve çelik istihsalinde de, linyit ve maden kömüründe olduğu gibi, şimdiye kadarki en yüksek istihsal miktarlarına ulaşılmıştır. Bu neticelerin memnuniyet verici olduğu kaydedilmek gerekir. Bakır istihsalinde geçen sene ortalamasına nazaran fazla bir değişiklik yoktur. Ancak geçen aya nazaran önemlice bir azalma vardır. Yün ipliği istihsalinde, her ne kadar geçen aya göre bir miktar artma varsa da, geçen yılın istihsalinden önemli miktarda düşüktür. Son aylar zarfında geçen yıla nazaran devamlı düşmeler görülmektedir.

İnşaat:

İnşaat sektöründe 1956 yılında faaliyet hacmi ve hızı geçen seneye nazaran önemli derecelerde küçük ve yavaştır. Elimizdeki rakamlar 1956 yılının üçüncü ayına aittir. Bilindiği gibi Mart ayı inşaat mevsiminin başladığı aydır. Nitekim; bu ayda verilen bina ruhsatları geçen aya nazaran (1820) adet fazladır. Fazlalık aynı şekilde yüzölçümü ve kıymet rakamlarında da görülmektedir. Halbuki geçen yılın aynı ayına nazaran ruhsat adedinde (3080), yüzölçümünde (185,5 bin m²) ve kıymet itibarıyla de (13,3) milyon liralık azalma vardır. Geçen yıl ortalamasına nazaran da yüzölçümü ve kıymet rakamlarında gayet önemsiz bir artma görülürken ruhsatname adedinde (325) gibi bir azalma vardır.

Ulaştırma:

Bu sayıda D. Dnz. Yollarında nakledilen eşya için yeni rakam verilmemektedir. D. Demir Yolları için bir ileri ay, Mart rakamları verilmektedir. D. Demir Yollarında geçen yılın aynı ayına ve bir evvelki aya nazaran önemli gibi gözükten artışlar varsa da halihazır ay rakamı geçen yılın ortalamasından (15) ton kadar noksandır.

Çalışma:

Çalışma için bu sayıda yeni rakam elde edilememiştir. Aynen geçen sayıdaki

rakamları vermekle yetinmek zorundayız.

Fiyatlar:

Fiatlara dair elde edebildiğimiz en son ay rakamları Haziran 1956 ya aittir. Ve bundan evvelki aya nazaran herhangi bir özellik taşımamaktadırlar. Ankara geçinme endeksinde bir ay öncesine göre (1,1) lik bir düşme, buna karşılık İstanbul geçinme endeksinde (0,5) toptan eşyada (0,6) lık bir artma görülmektedir. Bu, ilk nazarda garipsenebilir. Fakat M. Korunma Kanununun Haziran sonunda yürürlüğe girdiği ve tesirlerini göstermeye başladığı hatırlanırsa bu neticede garipsenecek bir tarafın olmadığı hemen görülür. Kanunun fiyatlar üzerindeki tesirlerini gelecek sayımızdan itibaren verebileceğimizi umuyoruz. Bu sayıda ancak altın ve döviz fiyatlarını kanunun tatbikatından sonraki halleriyle verebiliyoruz.

Dış Ticaret:

Dış ticaret rakamları Haziran ayına aittir. Geçen yıl ortalamasına göre olsun, geçen yılın bu ayına göre olsun, bir evvelki aya göre olsun, gerek ithalât ve gerekse ihracatta çok önemli düşmeler görülmektedir. Azalma ihracatta ithalâta nazaran daha sür'atlidir. İhracattaki azalma bir evvelki aya nazaran (35,2) milyon, geçen yıl ortalamasına göre ise (28,4) milyon T.L. dir. İthalâta aynı zamanlara göre azalmalar (15,2) milyon ve (24,1) milyon T.L. dir. İthalât ve ihracat hacimleri göz önüne alınırca yüzde itibarıyla ihracattaki azalmanın ithalâttaki azalmaya nazaran çok daha sür'atli olduğu kolaylıkla görülür. Şunu da ifade edelim ki: ithalâttaki geçen yılın bu ayına nazaran hâsıl olan azalma (50) milyondan fazladır. Önümüzdeki aylarda M. K. K. unun tatbikatiyle ilgili olarak ithalâtın kısılacağı, buna mukabil ihracatın mevsim hususiyetleri bakımından bir miktar yükseleceği ve bu suretle ithalât ile ihracat arasında muvazeneye daha yakın bir duruma gidileceği söylenebilir.

Para:

Para adı altında topladığımız kalemlere ait rakamlar içinde bulunduğumuz Ağustos ayına aittir. Tedavül hacminde geçen yıl durumları bir yana, geçen aya nazaran bile artma vardır. Reeskont hadi üzerinde yapılan işlemler, görülüyor ki, bu konuda beklenen ve doğması gereken sonuçları meydana getirememiştir. Ne kredilerde ne de hazinenin Merkez Bankasına müracaatlarında bir değişme mevcuttur. Altın ve döviz mevcudumuz bakımından, geçen sayımızda da belirttiğimiz gibi, iyiye doğru yavaş da olsa bir gidiş görülmektedir. Hâlen dışarıya (84,3)

milyon liralık altın ve döviz borcumuz vardır. Belirtmek gerekir ki bu borç, dışarıya Merkez Bankası kanalından olan bir borçtur. Bugünkü miktarıyla bu borç, geçen yıl ortalamasından (90), geçen yılın bu ayından (135) ve bir evvelki aydan da (9) milyon lira daha azdır.

M. K. K. ununun tesirlerini bu sayıda vermekte olduğumuz altın ve transfer doları fiyatlarıyla görmekteyiz. Temmuz başında (102) lira olan Reşat altını (84) e, (12,20) lira olan külçe altın (10,40) a, (9,50) olan transfer doları (7,69) liraya düşmüşlerdir. Görülüyor ki: bir ay içindeki düşme (% 18) kadardır. Ve bu düşmeler, daha önce de belirttiğimiz gibi doğrudan doğruya kanunun tatbikatiyle ilgilidir. Burada şu noktaya da dikkati çekmemiz gerekir. Halihazır altın fiyatları gerek geçen yıl ortalamasından ve gerekse geçen yılın bu ay fiyatlarından hâlâ yüksektir. Yalnız dolar fiyatında gerek geçen yıl ortalamasına ve gerekse geçen yılın bu ay fiyatına nazaran önemli düşmeler görülmektedir.

Kredi ve Mevduat:

Kredi ve mevduat rakamları Mart'a aittir. Gerek umumî kredi yekûnu, gerekse umumî mevduat yekûnu geçen yıla nazaran artmıştır. Bu ay rakamları bilhassa geçen yıl bu ay rakamına nazaran önemlice artışlar göstermiştir. Geçen yıl ortalamasına nazaran ziraf kredi ile ipotek kredisinde gayet küçük düşmeler olmuş, artma daha ziyade ticarî kredide görülmüştür. Bir ay evvele nazaran bazı kalemlerde pek cüz'î düşmelere mukabil bazılarında umumî yekûn içinde çok önemli sayılmayacak yükselmeler olmuştur.

Maliye:

Maliye rakamları Haziran ayına aittir. Gelir tahsilâtı, geçen aya nazaran (88) milyon daha azdır. Geçen yılın bu ayına nazaran ise (26,5) milyon lira daha fazladır. Mayıs 1956 gelir tahsilâtı, şimdiye kadar varılmış en yüksek rakamdır. Haziran rakamı bu itibarla normalin dışında bir rakam değildir. İç - dalgalı borçlarda geçen yıl ortalamasına nazaran cüz'î bir azalmaya mukabil geçen yılın bu ayına ve bir evvelki aya nazaran önemli artışlar olmuştur. Dış-dalgalı borçlar devamlı artış halindedir. Bu artmaların vâdesi gelen devlet borçları sermaye ve faiz ödemeleriyle ilgili olabilir. İç-konsolide borçlarda da artışlar görülmektedir. Artma bilhassa geçen yılın bu ayına göre fazladır. Dış - konsolide borçlar ise: Halî hazır ayda geçen yıl ortalamasına nazaran (79,5) milyon lira fazladır. Geçen yılın bu ayına göre daha yüksektir. (96). Maamafih bu kalemde cüz'î de olsa geçen aya nazaran bir azalma olmuştur.

Okurların forumu

Otomasyon

FORUM'a:

II. Dünya Harbinden sonra önemli bir problem haline gelen otomasyon, bütün dünyada derin sosyal tesirler yaratacak bir sanayi hareketi olarak kendini gösteriyor. Bu bakımdan "otomasyonun gelişmelerini yakından takip etmemiz" gerektiği hakkında FORUM ile aynı fikirdeyim.

Sebepler ve tesirlerine girmeden önce bugünkü bilgilere göre otomasyonun doğru bir tanımını vermek lâzım. Otomasyon, insan emeğini ve teferruatlı insan kontrolünü büyük çapta ortadan kaldıran son derece otomatik makinelerin veya vetrelerin kullanılmasıdır. Yani otomasyon, mekanizasyonun sadece basit bir genişletilmesi değildir. En ayırt edici yönü, makine üzerindeki teferruatlı insan kontrolünü ortadan kaldırmasıdır. Bu yüzden otomasyon, "mekanizasyon otomatik kontrol" diye tarif edilmiştir.

Otomasyonun gelişme yönlerini kapitalist toplumun yapısı içerisinde ilmi bir şekilde inceliyenler, genel olarak bu hareketin "bütün halkta daha yüksek hayat standartları yaratacağı", "işsiz kalan işçilerin başka sanayi kollarına kolayca aktarılabilmesi" yolundaki düşünceleri, yanlış tutumlara sebebiyet verebileceği için tehlikeli bulmaktadırlar. Gerçekten de yapılacak şey, bu sanayi hareketinin sonuçlarını, hayallere kapılmadan ekonomik ve sosyal yönden ciddi bir şekilde incelemektir.

Otomasyonun sanayie uygulanması için her şeyden önce büyük ölçüde istihsalın olması ve sanayide belli bir teknik gelişme seviyesinin bulunması gerekir. Bu ana gerekler üzerinde, şüphe yok ki otomasyon, daha çok kâr gâyesine hizmet ettiği yani ekonomik olduğu zaman kapitalist tarafından sanayie uygulanacaktır. Otomasyonun iktisadiliği için formül halinde şu şart ileri sürülmektedir: "Otomatik makinelerin yıpranma masrafı (A), eski makinelerin yıpranma masrafı ile ortadan kaldırdığı iş gücü masraflarından (B den) küçük olmalıdır. Dikkat edilirse yukarıdaki formülde değişken faktör "ücretler" dir. Ücretler düşük olduğu zaman B, A'dan daha az masraflı olur ve otomasyonu gayri iktisadî hale getirir. Ücretler yüksek olduğu zaman B, A'dan daha masraflı olur; otomasyonu iktisadî kılar.

Bu yüzden meselâ İngilterede, işçi sendikalarının daha yüksek ücret ve daha kısa iş saatleri hakkındaki ısrarlı talepleri, işçilerin hayat standartlarında daha fazla iyileşmeleri kolaylaştırırken, otomasyonu zorunlu kılan başlıca ekonomik faktörlerden biri haline geliyor. Diğer yandan bir çok misallerde görülmüştür ki, otomasyon için teknik imkânlar mevcut olsa bile, düşük ücretlerle işçi çalıştırılabildiği hallerde otomasyona gidilmemektedir. Hattâ İngilterede birçok işçi sendikalarının iddialarına göre, Muhafazakâr hükümetin kredileri kısın siyaseti, yatırımları azaltma tesirini doğuruyor ve buna ilâve olarak ücret mücadelesinde insiyatifin patronlara geçmesi amacıyla 700,000 işsiz yaratma hedefini güdüyor. Şüphesiz 700,000 işsiz demek daha ucuz emek, daha ucuz emek te otomasyonun gayri iktisadî hale gelişi demektir. Emek ile sermayenin bu zıt yönelimleri, istihsal kuvvetlerinde daha ileri bir merhale olarak otomasyona geçişi güçleştiren, onun topluma getirebileceği sonsuz gelişme imkânlarını frenliyen bir sosyal münasebetler düğümü yaratıyor.

Otomasyonun istihsale uygulanışı, geçen asrındaki mekanizasyon hareketinin yarattığından da geniş bir işsizlik problemi ortaya çıkarıyor. Fabrikanın otomatikleştirilmesi, ardından son yıllarda otomatik hesap ve diğer büro makinelerinin kullanılmasıyla işsizlik, sadece müstahsil işçileri değil, ofis işçilerini (memurları) da tehdit ediyor. "Business Week. 1. Ekim 1955). Otomasyon yüzünden doğan işsizliğe denk olacak şekilde yeteri kadar işin ortaya çıkacağı ileri sürülemez. Bu, dış pazarların alabildiğine geliştiği şartlarda olabildi; oysaki gelişme bu yönde değildir.

Otomasyonun iş saatlerini azaltıp ücretlerde önemli artışlar sağlayacağı düşüncesi de bir faraziye olarak kalır. Otomatikleştirilmiş devasa fabrikaların amansız rekabeti şartlarında iş saatleri azaltılamaz ve ücretler asgarî seviyede tutulmak zorundadır. Aksi halde otomasyon ekonomik olmaktan çıkar.

Batının en ileri sanayi ülkelerinde ve bilhassa A. B. D. de otomasyonun gelişme seyri en genel ekonomik sonuçlara kadar şu şekilde sıralanabilir: 1) Ancak birikmiş kârlar şeklinde geniş mâlî

kaynaklara sahip tekeller, otomatik fabrikalar için yatırıma girişebilir. 2) Bu alanda ilk olmaları yüzünden bunlar, otomasyondan sağladıkları muazzam tasarruflara rağmen, fiyatları otomatikleştirilmemiş fabrika fiyatları seviyesinde tutacaklarından muazzam kârlar sağlayabileceklerdir. Bu yüzden rakip otomatikleştirilmiş teşebbüslerin bulunmadığı şartlarda, otomasyonun ucuzluk yaratıcı tesiri az olacaktır. 3) Otomatikleştirilmiş dev sanayi teşebbüslerinin kudreti karşısında daha zayıf rakipler ortadan kalkacak veya satın alınacaklardır. 4) Aşırı kârlar için otomasyona gidebilen diğer teşebbüslerin yaratacağı rekabet şartları, fiyatları otomatik istihsalde mevcut azalmış emek zamanına eşit kıymetlere yaklaştırma imkânını sağlarsa da, tekellerin daha önce mekanizasyon hareketinde görüldüğü gibi- bu vetireyi engellemeğe çalışacaklarından şüphe edilemez. 5) Kendi otomatikleştirilmiş fabrikalarından elde ettikleri büyük mal istihsaline uyan kârları gerçekleştirebilmek için tekeller, anavatandaki ve deniz aşırı pazarlar için daha çetin bir mücadeleye mecbur kalacaklardır. Bu, bir yandan, en başta A.B.D. deki en kudretli tekellerin, diğer sanayi ülkelerindeki daha küçük tekelleri kendilerine bağlamağa gayret etmesi sonucunu verecek; diğer yandan, iktisaden çok gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki farklılığı daha da genişletebilecektir.

Sınırlı pazarlar için rekabet yüzünden bir pazar buhranı, aşırı istihsal buhranları, kitlevi işsizlik, bütün bunlar otomasyonun kesintisiz bir şekilde, geniş ölçüde toplum yararına kullanılmasına ciddi birer engel teşkil eder. Bu şartlarda otomasyondan «ikinci bir sanayi inkilâbı» olarak nasıl söz açabiliriz?

İstanbul - Mehmet Ali Gamlı

Yeni Toplantı Kanunu Ve Sendikalar

Forum Yazı Kuruluna

6761 Sayılı Kanununun mer'iyete girmesinin sendika umumî heyet toplantılarında da yeni bir takım kayıtlara bağladığını görüyoruz. Yalnız hemen ilâve edeyimki kanunda mevcut hükümlerle tatbikat arasında oldukça bariz farklar mevcuttur.

Bilindiği üzere sendika kongreleri için ve her hangi bir tahdide tabi olmaksızın ötedenberi yapılagelmekte idi. Yani bu kongreleri her ihtiyaç duyan takip edebildiği gibi sendika temsilcileri de birbirlerinin kongrelerinde müs-

terek mevzular üzerinde konuşabiliyorlardı.

Son İstanbulda takip ettiğim 2 kongrede yukarıda sayılanların tamamen aksine ve kanunda hükmü mevcut olmayan bir tatbikat şekli ile karşılaştım. Her hangi bir kongreyi muhtelif sendika temsilcilerinin takibine imkân verilmedi; gayet verildi ise de büyük bir müsamaha olarak gösterildi. Meselâ bu kongrelerin birinde misafirlerin oturmalarına lütfen müsaade edildi ve fakat isimlerinin takdimine dahi izin verilmedi; işin garibi bu misafirler arasına kongresi yapılan teşekkülün bağlı bulunduğu Birlik, Federasyon ve Konfederasyon temsilcileri de dahildir.

Verilen bu kısa malûmattan sonra şimdi işin diğer cephesini gözden geçirelim. Evvelâ umumiyetle çıkan her yeni kanunun tatbikatçıları tarafından asgari ölçüler dahilinde yürütüldüğü sık rastlanan vakalardandır. Yani daha açık bir ifade ile kanunun sahası kabul olduğu kadar daraltılarak tatbik edilir. Fakat bir şey varsa tatbikatçının kanunu tefsir anlayışı vatandaşın ve vatandaş topluluklarının itiraz ve teşebbüs haklarına hâle getirmez. Bu bakımdan sendikacılar kanaatimce gösterilen ve kanunun ruhunda mevcut olmayan ölçülere uymak mecburiyetinde değillerdir. İtiraz haklarını kullanmaları lâzım.

Bir kerre sendikacılar kademeli şekilde malî idarî ve hukukî bakımdan tamamen birbirlerine bağlıdır. Bir mahalde muhtelif iş kollarından müteşekkil sendikaların kanunla bir Birlik haline gelmeleri, Türkiye'de aynı iş koluna ait sendikaların bir meslekî Federasyon halinde birleşmeleri ve netice itibariyle bütün bu organların birleşmesi suretiyle bir Konfederasyon halinde vücut bulmaları aralarındaki hukukî rabitanın sıklığına gösteren müşahhas bir vakiadır.

Şu halde durumları izah olunan ve isimleri sayılan teşekkül temsilcilerinin birbirlerinin kongrelerini serbestçe takip etmeleri, bu kongrelerde müşterek meselelerini münakaşa ve müzakere etmeleri, birbirlerinin kongre divanlarında vazife almaları tabii ve normaldir. Aksi halde sendikaların serbest teşkilatlanmasına müteallik hüküm ve telâkki lâfzan ibaret kalır. Biz Büyük Millet Meclisinin kanunu böyle bir maksatla çıkardığına ihtimal dahi vermiyoruz. Kaldığı kanunda bu yolda her hangi bir hüküm olmadığı gibi sendikaların teşekkül ve birbirlerine iltihak tarzları da böyle bir tatbikata müsait değildir.

Bu hususta daha açık bir başka misal de verilebilir. Her hangi bir siyasi teşekkül temsilcisi nasıki teşkilâtının her kademesine fiilen meşgul olabiliyor, İl, İlçe, Bucak ve Ocak kongrelerinde kongre divanına seçiliyor, konuşabiliyorsa aynı birliğe, Federasyona ve Konfederasyona bağlı teşekkül temsilcileri yekdiğerlerinin her türlü toplantılarında bulunması, konuşması ve divanda vazife alması her hangi bir tereddüdü mucib olmayacak kadar açık ve sarıhtır. Zira siyasi partiler ve sendikalar teşkilatlanma itibarile yakın bir benzerlik arz ederler. Ancak işgal mevzuları ve gayeleri itibarile birbirlerinden tamamen ayrı mahiyet taşırlar.

Hülâsa bir taraftan kanunları tatbik edenlerin diğer taraftan sendika idarecilerinin dikkat edecekleri çok mühim hususlar mevcuttur. Bilhassa sendika idarecilerinin biraz daha cesaretle hareket etmeleri lâzımdır.

Filhakika Sendikacıların yukarıda izah edildiği gibi hareket etmek istemeleri bazı meseleleri doğuracaktır, bazı kongreler hükümsüz addolunacak ve belki de merkezlere ve mahkemelere kadar da gidilecektir. Fakat neticenin de lehde tecelli ettiği ve tahditlerin bertaraf edildiği görülecektir. Aksi halde bugün sendikalara tatbik edilmek istenen hükümler kesinleşirse kanaatimce idarecilere tek bir vazife düşer o da Sendikacılığa veda!..

Ismail İNAN

Ne Diyorlar

İKİ NASIR

Albay Nasır'da iki adam görmek mümkündür. Bunlardan biri, muvazeneli, ağır başlı, realist- ve itiraf edelim ki sempatikçe- bir şahıstır. İtirazları kabul eden, bunları sabırla münakaşa eden, pozlar takınmayan ve kalpten gelen bir iyi niyet ve samimiyet gösteren bu ağır başlı ve hemen hemen çekingen tavırlı devlet adamının şatafatsız ve teklifsiz karşılayışında Hitler'i andıran hiç bir şey yoktur. O Nasır, Mısır'ın Kemâl'i olmayı tahayyül etmiş ve bu neticeye yaklaştığı zamanlar da olmuştur. Memleketini derbeyle ailelerinin tesirinden kurtarmak ve ona fellah kütlesinin hayat seviyesini ve kültür derecesini yükseltecek bir hükümet vermek istemiştir. Bu hareketler onu diktatörlüğe doğru sürüklemekteydi: Zira Batı demokrasisi cehaletin ve gidasızlığın hüküm sürdüğü bir memlekette işleyemez. Hiç olmazsa Kemal gibi, o da

bu diktatörlüğü geçici telâkki ediyordu. Siyasi hürriyetin maddî şartlarını yaratmaya yardım edecek bir merhale...

Gene Kemal gibi, o Nasır da bir nevi diplomatik nötralizm politikası takip etmek istiyordu. Atatürk, daima Batının dostu ve bazan müttefiki olmakla beraber, Sovyetler Birliği ile bir anlaşma imzalayan ilk devlet adamlarından biri olmamış mıydı? Bandung'da, Mısır cumhurbaşkanı asyaî üçüncü kuvvetin hakikiliğini ve kudretini keşfetmişti. Bu üçüncü kuvvet, Nehru ve Tito'nun misalleri Nasır'ın nötralizmini, Kemal'inde eksik olan bir arka plâna istinad ettiriyordu.

Kemal'den de fazla, Kahireli Albay tarihin akımını takip ettiği kanaatindeydi. Bu, kendi memleketindeki komünist hareketlerini sert bir şekilde bastırmasına bir mâni teşkil etmiyordu. (Gene Atatürk misali)..

Ve bazan da tereddüt etmeksizin, komünist mefhumunu genişletebiliyordu. Gerek iç politikası, gerek diplomatik faaliyetleri tamamile tenkid kabul edemeyecek mahiyette olmamakla beraber, bunlar kendi durumuna az çok uygun görünüyorlardı.

Fakat bu Nasır'ın yanında bir de ikinci bir Nasır mevcuttur. Gururun seraplarına ve sarhoşluğuna kendini bazan teslim eden bir şarklı. Bu şahısta, yeniden teşkilatlanmış ve kuvvetlenmiş bir Mısır'ın, dünyada kendi çapı nisbetinde rol oynayan bir Mısır'ın hayaline, Arap ittihadı veya İslâm ittihadı mistisizmini, bütün müslüman devletleri etrafında toplayan bir Mısır'ın muhteşem ve şekilsiz hayalini ilâve etmektedir. Bu noktada kendisini Kemalden ayıran fark ehemmiyetlidir.

Ankara diktatörünün dehası, memleketinin kuvvetinin kesin bir şekil alması için, genişleme hayallerinden kurtarılma-ya ihtiyacı olduğunu idrak etmesinde ken dini göstermişti. Sultan'ın hal'i hilâfetin ilgası, sayanı takdir kararlardır. O devlet adamı seçmesini bilmmişti, Nasır'ın en başta yaptığı hata bu tercihi reddetmiş olması ve hem Mısır'ı modern bir devlet hâline getirebileceğini, hem de isminin bir İslâmî haçlı seferi için kullanılabilmesine inanmış olmasıdır — Rastladığı güçlüklerin çoğunun menşei budur. İsyân halindeki Arapları her yerde desteklemekle, Mısır, kendisinin daha fazla muhtaç olduğu imkân ve teknikleri israf

etmiştir — En büyük devletler ayarında bir rol oynamak isteği ise başlangıçta bir kıymeti haiz olan nötralizminin istikametini daima muaffak olması imkânsız olan bazı şantaj usullerine doğru kaydırmıştır. Amerikan diplomasininin bu istikamet değişikliğine ne derecede yardım etmiş olduğunu tâyin etmek ve Nasır'ın iktidara geçmesinde bu kadar kuvvetli bir âmil olmuş olan Amerikanın daha sonra Nasır'ı kötü yollara sevk edilmiş olmasında ne gibi bir mesuliyet payı taşıdığını aydınlatmak yapılması gereken bir iştir. Nasır'ın muvaffakiyeti geniş çapta Yakın Şarktaki İngiliz — Amerikan rekabetinin neticesidir. Nasır'ın İslâm İttihatçılığı, İngiliz ve Fransız müstemlekeciliğine karşı girişilen savaşta Arapların sempatisini kazanmak yolunda bir imkân telâkki edilerek Washington'dan az çok yardım görmüştür. Albay Nasır, Amiral Fechteler'in manevî evlâdı sayılabilir. Yakın doğuda Arap Kemal'ler yaratmak beş senedenberi Amerikan diplomasininin esas gayesi olmuştur. Bu siyasetin yaratıcıları maalesef Türk tecrübesini ve Arap milletlerinin durumunu derin bir şekilde tetkik etmeyi ihmal etmişlerdir. Herhalde Mısırlı diktatörün aşırı taleplerine karşılık Amerikanın gösterdiği inanılmaz zaaf, kendisinde her şeye müsaade edileceği intibahının doğmasına geniş ölçüde sebep olmuştur.

Nasır'ın büyük hatası, Washington diplomasisinde son zamanlarda vukua gelen ters yüzü vaktinde görememiş ve kuvvetini aldığı Birleşik Devletler - Britanya anlaşmazlığının kendi taşkınlıkları dolayısıyla azaldığını idrak edememiş olmasıdır.

Şunu da itiraf etmek lâzımdır ki, Mr. Dulles'in gaddarlığı bu gibi bir gelişmeyi kendisi için kolaylaştırmamıştır. Diktatörler için prestij kaybetmenin bedeli iktidarı kaybetmektir. Assuan Barajının finansmanının reddedilmesi, ileri sürülen formül muvacehesinde, Albay Nasır için, prestijinin zedelenmesi tehlikesini ortaya çıkarmıştı. Kahiredeki vaziyeti biraz anlayan herhangi birisi, Mısır'ın cevabının şiddetli ve teatral olacağını, ve aynı şekilde bir mukabeleyi icap ettireceğini tahmin etmeliydi. Washington, böylece, nihayete kadar, yani Nasır'ın alaşağı edilmesine kadar, gidecek olan bir dışliye kendini kaptırmış bulunmaktadır.

Amerikan diplomasisi, daha önce, buna benzer hallerdeki davranışıyla, hayret hislerimizi bir hayli körletmiş olmasaydı, Washington'un bu risk'i göze almamış olması ihtimalini, hayret verici bir lâubalilik diye tavsif edebiliriz.

Mr. Dulles'in bu poker partisine böylece girmiş olmakta hata etmiş olduğu tahmin edilebilir. Fakat geçmişe ait bu gibi pişmanlıklar, Mısır diktatörünün rolansı karşısında, artık kıymetini kaybetmiştir. Köprüler kesilmiş vaziyettedir. İki Nasır arasında cereyan eden mücadele, maalesef, nihayete ermiştir. Rübikon'u katetmekle ikinci Nasır birincisini ortadan kaldırmış mıdır? Şüphesiz, acaip

kisvelere bürünen o kapitalist kudretin, yani Süveyş Kanalı şirketinin mukadderatı bir zaman kaydile mukayyettir. Bu müddetin feshi, kendi başına ezici mîsilleme hareketlerini haklı kılmaya kâfi değildir. Fakat, girişilen taahhütlerin ve devletler hukukunun pervasızca çiğnemesine, yani Hitler metotlarının yeniden canlanmasına müsamaha mümkün değildir. 1933—39 senelerinin misali ortada: diktatörlerin megalomanyasına, hukuku gülünç mevkîe düşüren tesirsiz hukukî prosedürlerle değil, kuvvetle, mukabele edilmelidir.

Şüphesiz, bu mukabele maksatları arkasında menfaatla ilgili başka maksatlar da saklanmaktadır. Kahireli Albay ceza görmeden Batı devletlerinin hepsine birden kafa tutabilirse, görünüşe rağmen hâla müazzam olan, yakın Şarktaki Batı nüfuzu yıkılır. Binaenaleyh, Sovyetler Birliği, mirastan faydalanmak için müdahale etmeye tevessül edebilir. Fakat Krem-

lin de beraber yaşama politikasının kesin kaidelere tâbi olduğunu, ve bunların birincisinin de iki dünyanın nüfus sınırlarında ani değişikliklere meydan verilmesi lüzumu olduğunu idrak etmektedir.

Hakikatte, Albay Nasır'a müstahak olduğu müeyyidelerin tatbikinde en büyük yük engeli Moskova değil, Washington teşkil etmektedir. Amerikan tepkilerindeki eda ile İngiliz — Fransız tepkilerinin edası arasındaki fark hayret vericidir. Politikasındaki ters yüz dolayısıyla Mısırlı diktatörün infilâkına sebep olduktan sonra, M. Dulles yeni bir ters yüz'e girişecek ve kuvvete baş eğerek, ricatini, tıpkı 1933—39 da demokrasilerin ricatlerini Milletler Cemiyetindeki prosedürlerle gizledikleri gibi, Birleşmiş Milletler nezdinde prosedürlerle mi gizlemeye çalışacaktır? Amerikalılar, Sovyetlerin Yakın Doğuya nüfuz etmelerini temin için bundan daha mükemmel bir yol bulamazlar. (Ş. M.)

Le Monde - Ağustos 1956

Tahdit Edilen Kanal

Albay Nasır'ın hareketinin manası anlaşılınca kadar geçen günler boyunca Batılı devletler, gereği ölçüde bir tedbir alınmazsa, diğer Orta Doğu hükümetlerinin de kendilerini aynı şekilde Batı menfaatlarına karşı harekete geçmeye zorlayan çok kuvvetli baskı altında bulabileceklerini düşünmektedirler. Batılı memleketler için petrol hayatı bir meseledir; dünya petrol kaynaklarının büyük bir kısmı ise oportünist ve kararsız hükümetler elindedir. Bu tehlikeli bir durumdur. Ancak tehlikeyi idrak etmek (faydalı ise de) onun karşılamanın çaresini bulmak demek değildir. Süveyş Kanalı'nın zaptını, Hitler'in Ren havzasını işgaline benzetmek doğrudur, ama neye yarar; 1936'da Hitler hakkında ne gibi tedbirler alınmak icap ettiği pek açık olduğu halde, Albay Nasır hakkında bugün ne yapılmak gerektiğini hiç de açık değildir. Eğer Albay Nasır kanalı seyrüsefere kapatacak kadar kendinden geçseydi aşırı tedbirler alınabilirdi. Fakat o bu türlü bir şey yapacağına benzemiyor; hiç olmazsa bugünkü halde yapmaz. Sir Anthony Eden'in sözleri arasında garip bir mütalaa göze çarpıyor: Eden kanalı, milli politikası hesabına kullanılacak tek bir devletin kayıtsız ve tahditsiz kontrolü altına verecek hiç bir hâl şeklinin kabule şayan olamayacağını belirtmiştir. Kabule şayan olsun, olmasın İngiliz Hükümeti kanal üssünü tahliye edince ortaya çıkan hal şekli zaten bundan başka bir şey değildi. Şüphesiz ki, biz, Mısır Hükümetinin ele geçirdiği imkânı sömürmeyecek bir sorumluluk duygusu taşıyacağına güvenmiştik; fakat

kayıtsız şartsız kontrole kendi elimizle yol açmış oluyorduk. Başbakan, kanal şirketine ait kira mukavelesi normal olarak süresini tamamlamasaydı 1963, den sonra İngiliz Hükümetinin milletler arası kontrolü isteyeceğini mi söylemek istiyor, şimdi? Bu soru akademik görünebilir, fakat Mısırlılar cevap etrafında spekülasyon yapmakla şüphelerini bir hayli büyütebilirler.

Batılı hükümetler ile basın, Albay Nasır'ın gasbından bahsediyorlar; fakat unutuyorlar ki, Asya milletleriyle taraf-sız memleketleri Nasır'ın hareketinin o derece ayıplanacak bir şey olduğuna inandırıcılık güç bir iş olacaktır. Nasır kanalı millileştirmekle onların bazı kuvvetli duygularına hitap etmiştir. Bu hareket milli benlik tezahürünün bir darbesidir, milliyetçilik hâlâ bu çağın en büyük kuvvetidir. Millileştirme bir nevi sosyalizmdir; sosyalist tedbirler ise genel olarak popüler hareketlerdir. Asya'nın bir çok milletleri, ekonomik sistemin en hayati bölümlerinin, ne kadar iyi idare edilirse edilsin, hususî ellerde kalmaktansa kamu kontrolüne geçmesini daha uygun bulmaktadırlar (şüphesiz bu fikirlerin bulucuları Asyalılar değildir; bunlar Batıdan gelen fikirlerdir). Ne yazık ki, Süveyş Kanalı etrafında büyük bir mitoloji türemiştir. Kanal hisselerinin Disraeli tarafından alınması emperyalizmin başarılı bir darbesi sayılmıştı. Bunun bir sonucu olarak, Albay Nasır'ın kanalı geri alması da öyle görünüyor ki, emperyalizme karşı kuvvetli bir darbe sayılacaktır. Asyalılara emperyalizmin denizle yayıldığı öğretilmiştir. Bu-

nun içindir ki, son zamanlara kadar Asyalı pek çok memleketi idare eden Batılı memurlar ile orduların geçtiği kanalın, şimdi kendisini emperyatizm aleyhtarı sayan bir hükümetin eline geçmesi belki de onları sevindirecektir. Albay Nasır'ın Mısır kendi gayretleriyle kalkınmasını gerçekleştirmeli, daha fazla ödünç altına girerek bağımsızlığını tehlikeye sokmamalı, diye söz etmesi ona ayrıca sempati kazandırabilir. Asyalıların hepsi elbette böyle ilkel fikirlerle kapılmıyacaklardır. Hatta bazıları Batılılar kadar, Nasır'ın kanal üzerindeki arka maksatlarından endişe duymaktadırlar. Nasır vergileri yüksektir, yahut başka şekilde seyrüsefer işine karışırsa, Süveyş doğusunda kalan memleketlerin gelişme ve kalkınma plânları büyük ölçüde aksıyacaktır. Ne var ki en ihtiyatlı Asya memleketlerinden bile, Batınkı ile mukayese edilebilecek kadar kuvvetli bir infial yükselmesi beklenemez. İngiliz ve Amerikan hükümetleri, Mısır'a karşı bazı mukabil ted-

birler almak hareketine girişirlerse, dünyanın büyük bir kısmında bunun düşmanca sayılacağını unutmamalıdır.

Şimdi yapılacak en faydalı iş, bütün ilgililerin menfaatlarını söz götürmez bir açıklıkla uzlaştıran bir hal tarzına yol açacak yeni fikirleri aramaktır. Böyle bir hal tarzı imkânsızdır, denemez. Albay Nasır kanalı millileştirmekle, aynı zamanda Mısır'ın Batılılar ile olan normal ekonomik münasebetleri uzunca bir zaman kesilmiş kalacaksa, büyük bir ekonomik avantaj sağlamış olmayacaktır. Nasır, ya kanalın bütün vergi hasılatını çekecek, bu takdirde kanal genişletilemeyecek, tam tersine gittikçe bozulacak, neticede Mısır'a pek az bir fayda sağlayacak hale gelecektir; ya da hasılatın büyük bir kısmını kanala harcıyacak, bu takdirde de barajı finanse etme imkânı olmayacaktır. İmdi kanala sahip olmaksızın sadece kontrol edecek milletlerarası bir otorite yaratarak, Mısır'ın menfaatlarını dünyanın diğer milletlerinin men-

faatları ile uzlaştıracak bir yol bulunmaz mı? Bu otorite Mısır hükümeti adına vergi toplayabilecek, dünya seyrüseferinin güvenliğini (yoksa Batılı milletlerin arkasından koştukları kazancı değil) sağlayacaktır. Böyle bir otoritenin Birleşmiş Milletlerin bir uzvu olması tercihe şayandır. Mısır'a gelince, kanalın geçtiği memleket olarak hasılatın önemli bir kısmını haklı olarak istiyebilir. Bu türlü milletlerarası bir mürakabe organı üstelik kanalın ihtiyacı olan yeni sermayenin sağlanmasında en elverişli durumdadır. Dünyanın olduğu kadar Mısır'ın da gerçek menfaati, genişliyen dünya ticaretinin gerekli kıldığı dev tankeler ile gittikçe büyüyen gemilerin seyrüseferine imkân verecek şekilde kanalın yeniden inşa ve imar edilmesi için lâzım olan sermayenin temini- dir. Yalnız tehditler savurmakla değil, ancak müsbet hal tarzları aramakla bugünkü çıkmazdan kurtulabiliriz.

Manchester Guardian'dan
Çeviren : C. Y.

Kültür ve Sanat

Millî Eğitimimizin Köy Enstitüsü Denemesinden Kazançları

Cavit Orhan TÜTENGİL

Konu, yazımızın başlığı ile ortaya koymuş bulunuyoruz. Bilindiği gibi, 17 Nisan 1940 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, kabul ettiği bir kanunla Köy Enstitülerine vücut vermişti. Alışageldiğimiz öğretim kurumlarından ayrı bir şekilde kurulup işletilen Köy Enstitüleri kısa zamanda büyük gelişme gösterdiler. Bir yandan yurt dışındaki müsbet yankıları devam ederken, öte yandan yurt içinde de çeşitli bakımlardan tartışma konusu oldular, yerli yersiz hücumlara uğradılar. Çok partili hayat, Köy Enstitülerini siyasi tartışma konuları arasına kattı. Bir yandan da Millî Eğitim Bakanlığının "islahat" adı altında giriştiği çalışmalar sonunda Köy Enstitüleri "İlköğretmen Okulları" haline getirildi.

Sözünü ettiğimiz başlangıçla son, islahat çalışmaları ile birlikte 14 yılı doldurur. Köy Enstitüsü denemesinin kazançları derken, bu 14 yıldan daha kısa olan bir zaman içindeki çalışma özelliklerini, yalnız devam eden yankıları

ve etkileri bakımından, kavramak istiyoruz.

Bugün Türkiye'de Köy Enstitüleri mevcut değildir. Üç yıldan beri "İlköğretmen Okulu" adı ile birlikte, kuruluş yerlerinden gelen Aksu, Keçiçepe, Hasanoglan, Ortaklar... gibi adlarını taşımış olan bu eğitim kurumlarımız, yakında yürürlüğe konulacağını sandığımız genel bir plân gereğince kuruluş yeri olarak taşıyageldikleri adları da kaybedeceklerdir. Ankara'nın 34 kilometre doğusundaki Hasanoglan köyü yanında kurulduğu için "Hasanoglan Köy Enstitüsü" adı verilmiş olan kurum, 1954 yılında "Hasanoglan Erkek İlköğretmen Okulu" adını almıştı. Bir kaç aydan beri de "Atatürk Erkek İlköğretmen Okulu" adını taşımaktadır. Böylece, "Köy Enstitüsü" sözünden sonra, kuruluş yerlerinden gelen şatafatsız adların da hafızalardan silinmesine çalışılıyor.

Fakat "Köy Enstitüsü" sözü, dünya pedagoji edebiyatında, Türkiye'de 1940 yılında girişilen başarılı bir hamlenin

adı olarak yaşamakta devam etmektedir. Yabancı eğitim uzmanlarının Türkiye denince hatırlarına gelen ilk konu da hâlâ odur.

Gerekli saydığımız bu girişten sonra, Köy Enstitüsü denemesinin millî eğitimimize nele rkazandırmış olduğunu ele alabiliriz.

1) Köy Enstitüsü, sistem ve program hazır elbiseçiliği yerine, ihtiyaçlardan doğan yeni bir sentez olmuştur. Bize göre, bu denemenin örnek alınacak ruhu buradadır. Millî Eğitimimizin pek çok meselesi, ihtiyaçlarımıza cevap vermek, taklitten sakınmak, işin kolayına, başka bir deyişle hazır elbiseçiliğe sarmak yerine bize gerekli olanı ortaya koymakla iyi bir şekilde çözülebilir. Batı ile temasımızdan Okyanuslar ötesi ilgilerimize kadar, bir yüzyılı aşan zaman içinde kurabildiğimiz belki de bize has tek okul Köy Enstitüsü olmuştur. Çünkü hareket noktası bizim gerçeklerimiz, bizim ihtiyaçlarımız, kurucuları bizim insanlarımızdır.

Dünyada yankı uyandıran, bir çok milletlerce örnek alınan bir hamleye eğitim tarihinde yer veren bir ülke olarak Türkiye, Köy Enstitüsü denemesinin ruhu ile beslendikçe, eğitim meselelerini bugün de başarı ile çözebilir.

2) Köy Enstitüsü denemesi, yeni bir eğitimci neslinin okulu olmuştur. Bu okulda ders verenlerle yöneticiler de, öğrencileri ile birlikte iş içinde yetişerek, "yeni okul, iş okulu, vatandaşlık eğitimi, aktif metot..." gibi kavramların hangi anlama geldiğini, milletçe kalkın-

(*) 8-10 Ağustos 1953 günlerinde İstanbul'da toplanan Beşinci Eğitim Kongresine sunulan rapor.

mada eğitimin payını ve yolunu öğrenmişlerdir Tercümeçi pedagojinin yaşamış pedagojiye yer veriş, gözlem ve denemelerden eğitim ilkelerine varış, bu okul içinden gelenlerin başarısı olmuştur.

3) *Köy Enstitüsü denemesi, eğitim hayatımıza 21 öğretmen okulu armağan etmiştir.* Köy Enstitülerinin sonucusu olan Ernis Köy Enstitüsünün açılış tarihi 18 Kasım 1948 dir. Dokuz yıla sıranın 21 Köy Enstitüsü, bugün her derecedeki 44 öğretmen okulumuzun yarısından bir eksiktir. Öte yandan, Yüksek Öğretmen Okulunun çekirdeği olan Türkiye'deki ilk öğretmen okulunun açılış yılı 1848 dir. 1848 den 1956 ya, yani 109 yıla karşılık olan 44 öğretmen okulundan 21 inin dokuz yıla sığdırılmış olduğunu düşünmek, hamlenin genişliği hakkında bir fikir verebilir.

4) *Köy Enstitüsü denemesi, on yılda köye sayınsı yirmi bin bula köy öğretmen, eğitim ve sağlık memurunun gönderilmesi demektir.* Yuvarlak bir rakam ile, Köy Enstitülerinin, yirmi beş bin köylü çocuğunun köyün kalkındırılmasına yarar bir şekilde yetiştirdiği kültür yuvaları olarak ele alınmaları mümkündür.

1948-1949 ders yılında 21 Köy Enstitüsünde 12273 öğrenci bulunmakta idi. Aynı ders yılındaki öğretmen sayısı 698 dir. 1948 yılı sonuna kadar Köy Enstitülerinden mezun öğretmen sayısı 9808, kurslarda yetiştirilen eğitimci sayısı sekiz bindir. 1948 yılı sonuna kadar Hasanoğlan ve Kızılçullu Köy Enstitülerinin Sağlık kolları 937 mezun vermiş bulunuyorlardı (1).

1952-1953 ders yılında, eğitimci köy ilkokullarındaki öğrenci sayısı 1041 dir (2). Bu dikkate değer sayı, yalnız küçümsenmekle kalmıyarak aşağılatıcı da görülen köy eğitimci meselesinin, can çekişme halindeki hizmet arzıdır. Şunu unutmamalı ki, çeşitli güçlüklerle rağmen ödevlerine devam eden bir avuç eğitimci olmasaydı 1952-1953 ders yılında eğitimci okulların 1., 2. sınıflarında okuyan 1041 köylü çocuğu, daha yıllarca mecburî ilköğretimin ışığına kavuşamıyacaktı.

1951-1952 ders yılında Köy Enstitülerinin 1. sınıfına kaydolananlar 172 si kız olmak üzere 912 öğrencidir. Aynı yılda, Köy Enstitülerindeki öğrenci sayısı, 714 ü kız, 12403 si erkek olduğu halde 13120 ye varmaktadır (3). Türkiye tarihinin hiç bir devrinde, köylü çocukları eğitim nimetinden bu kadar cömertçe faydalanmamışlardır.

Gerçek şudur ki, her türlü neticeleri bakımından Cumhuriyeti köye götüren devrimci adım Köy Enstitüleri olmuştur.

5) *Köy Enstitülerinde denenmiş eğitim ilkelerinden bazıları bugünkü ilköğretmen okullarında yaşamakta devam etmektedir.* İş eğitimi, öğretmen okullarının dayanağı haline gelmiş görünüyor. Kurs çalışmaları, tarım çalışmalarının

gerçeklik kazanması, öğrenci kollarının işleyişi, öğretmen-öğrenci münasebetleri bu yeni anlayışın görüntüleridir.

6) *Öğretmen adaylarının köyle ilgisi kesilmemiştir.* Millî Eğitim hayatımız bakımından köyde öğretim ve eğitim meselelerinin taşıdığı hayati önem, ilkökul öğretmenlerinin köyün şartlarına ve meselelerine göre bilgi ve davranış kazanmaları, Köy Enstitülerinin olduğu kadar ilköğretmen okullarının da ana meselesidir. Son sınıf öğrencilerinin köy stajı, köyde yaşayıp çalışma denemeleri ilgi çekicidir. Meseleler, köy-şehir men Okullarına gelişerek geçen bir anlayıştır. Öğretmen adayı için, köyde öğretmen davranışı içinde geçirilen günlerin, meslek hayatının başlangıcında bir başarı sebebi olacağı muhakkaktır.

7) *Köy Enstitüleri ile, eğitimci olsun olmasın, bütün yurt aydınlarını saran köy meselesi, sıcaklığından biraz kaybetse de, aydınlarımızı düşündürmekte devam etmektedir.* Edebiyatın çeşitli dallarında, hele şiirde ve hikâyede, sosyal ve ekonomik ilimler alanında köyün düşündürücülüğü, kaydedilen yeni gelişmeler ilgi çekicidir. Meleler, köy-şehir münasebetleri çerçevesinde tek yanlıktan kurtarıldıkça bu ilgi çekicilik daha da artabilir.

8) *Halk oyunları ve türkülerinin, halk sanatı eserlerinin gördüğü yakın ilgi, Köy Enstitülerinden esen yelle dört bir yanı saran havadan büyük ölçüde hız almıştır ve almaktadır.* İçinde bulunduğumuz yılda "İlköğretmen Okulları Spor ve Millî Oyunlar Haftası" adı altında Ankarada tertiplenen, 32 Öğretmen Okulunun katıldığı, millî oyunlar gösterisi belirtiği gibi "Yurdun dört bir köşesinden gelen aydın gençleri bir araya toplamak ve onlara bir Millî Oyunlar Gösterisi düzenlemek çok yerinde bir teşbüstür". Bu yıl İstanbulda ikincisine şahit olduğumuz "Halk Oyunları Bayramı" da, Köy Enstitüleri ile canlılık ve yaygınlık kazanan bölge oyunlarının, millî kazanan bölge oyunlarının, millî eğitimli eğitim çevresini de aşan bir görünüşüdür.

9) *Köy Enstitülerinin kuruluş yerlerine yöneltilmiş olan tenkitlerin, denemeden elde edilen müsbet netice sonunda bir yana bırakılarak, son yıllarda açıl-*

lan yeni ilköğretmen okullarının yerleri olmuştur. "Köy Enstitüsü Destanı" adı ile anılmağa gerçekten hak kazanmış olan bu kuruluş çalışmalarını, B. Mustafa Güneri'nin belge değeri kazanan fotoğrafları ile, Hasanoğlan Köy Enstitüsündeki bir galeride görmek mümkündür.

11) *Köyü kalkındırma işinde, öğretmenin yanı sıra gerekli unsurların yetiştirilmesi işi de Köy Enstitüsü denemesinde ele alınmıştır.* Önce de sözünü ettiğimiz Sağlık kolları, köye sağlık memuru yetiştirmekte idi. İnsan sağlığı yanında hayvan ve bitki sağlığı için gerekli memurların yetiştirilmesi, bütün köylerde düzenli bir kalkınma işine yönelebilmek için bucak müdürlerinin yetiştirilmesi ödevinin de köye öğretmen yetiştiren kurumlarda ele alınması çok yerinde olurdu. Son neticelerine varamamış olan Köy Enstitüsü denemesi, bu alanda ilk adımı Sağlık kolları ile atmıştır. Köy meselesini bütün cepheleriyle ele alacak her yeni adım, bu ilk adımı gözden uzak tutmamalıdır.

12) *Köy Enstitülerinin mezunlarına yapmakta olduğu donatım yardımı hızına kaybederek bugün de devam etmektedir.* Bu yardım okul ile toplumun işbirliği yapması bakımından önem taşımaktadır. Köy Enstitüleri ile atılan donatım adımı, millî eğitim hayatına okul-toplum münasebetini getirmişti. Bugün amacını kaybetmiş olan bu donatım yardımının zeyifliği, köydeki öğretmenin başarısızlığına yol açan âmiller arasında sayılmak lâzımdır.

Köy Enstitülerinin bazı özelliklerine, genel meseleleri ile birlikte, bir kitapçığımızda ilişmiştik. (5) Köy Enstitüsü konusundaki belli başlı kitapları tanıtan bir bibliyografya yazısını da, yıllarca önce, yayımlamış bulunuyoruz. (6) 1955 yılında konu ile ilgili bazı meseleleri bir yazımızda söz konusu edilmiştir. (7) Böylece, mesele üzerine eğilmek isteyenlere küçük bir bibliyografya vermiş bulunuyoruz.

Köy Enstitüsü denemesi, kültür hayatımız için faydalı ve kazançlı olmuştur. Bugün bile üzerinde durulmakta olan neticeler, iltifat edilmeyerek bir yana itilen özellikleri ile birlikte Köy Enstitülerinin başarısının şahididir. "Akıl, ayırcı hislerin, küçük hesapların üstüne çıkınca "Köy Enstitüsü Sistemi" üzerinde yeni baştan durmak, meselelere akıl gözü ile

KAVAKLIDERE

Cankaya Yıldızı

nin seçilmesinde de gözönünde tutulduğu görülmektedir. Büyük şehirler yerine, tabiat içinde, kendî kendine bir bütün teşkil eden okul sitelerine gidiliyor.

10) Köy Enstitülerinin, ekonomik bakımdan da millî gelire bazı değerler katmış olduğunu söylemeliyiz. Öğretmen ve öğrencileri, hele kuruluş yıllarında, ahnteri ile yapılan binalar, tarıma açılan topraklar yanında, terk edilmiş, işe yaramaz sayılmış yurt köşelerinin şenlendirilmesi, taşıdığı zihniyet kadar çevreyi değerlendirmek bakımından da faydalı bakarak yeni hükümlere varmak, millî eğitimimiz için kaçınılmaması gereken bir kazanç olacaktır". (8)

- (1) TÛTENGİL, Köy Enstitülerinin On Yılı, YÜCEL dergisi, s. 5, sf. 23-24, Mayıs 1950
- (2) Maarif İstatistikleri. Yayın No. 361, sf. 396
- (3) Maarif İstatistikleri. Yayın No. 357, sf. 5,218
- (4) AND, Millî Oyunlar Gösterisi. FORUM dergisi, S. 54, sf. 30, 15 Haziran 1956
- (5) Köy Enstitüsü Üzerine Düşünceler, İstanbul 1948, 32 sf.
- (6) Köy Enstitüleri İçin Yazılanlar, Memleketimizde ve dünyada KİTAPLAR, S. 6, sf. 8, 1 Temmuz 1950
- (7) Köy Enstitüleri Hikâyesi, DÜNYA gazetesini, 19 Kasım 1955
- (8) TÛTENGİL, Köy Enstitülerinden Ne Kaldı?, DÜNYA, 17 Nisan 1956

A T A Ç'a

AND

Ataç, FORUM'da çıkan "Bizde Edebi Tenkitçinin İşi" başlıklı yazıma takılmış. O yazıda Batı'da bir yönetime bağlı kalınarak yapılan tenkitlerin bizde de gelişmesi gerektiğini yazmıştım. Ataç yazısında; "Anlatan, yorumlayan, çözümleyen, anlattığı, yorumladığı, çözümlediği için de yapıldı didik didik edip büyüsunü, özünü güzelliğini uçuruveren eleştiriyeye karşı duruyor. Bir eserin anlamını aramayan, konusuna bakmayan, bütünü bıraktığı etkiyi, izlenimi ileten, bu tadı başkalarına geçirmeye çalışan tenkidi savunuyor. Ne var ki, ben Ataç'ın savunduğu bu türlü tenkid de yadsımamış, yazımın başında ona da yer vermiş, bunların hepsinin tenkit faaliyetinin birer yüzü olduğunu söylemişim, Ataç, bütünü bıraktığı izlenimi, tadı duyup, bunu başkalarına geçirmekle yetinseydi, bir diyeceğim yoktu. Ama o öyle yapmıyor. Şiiri "çözümlemeye", dediğini "kavramaya" özeniyor; şiir "aydınlansın" istiyor. Bunlar Ataç'ın kendi kelimeleri. Çözümlemek ise, bütünü parçalayan bir işlem değil mi? Ataç evine kapanıyor, şiirin bu yoldan ka-

pısını zorluyor, giremiyince okuyucusuna "gene de okuyun" diyor. Ataç'ın evinde masasının başına oturup, tuttuğu yol, yöntem nedir, bilmiyoruz. Bu tıpkı Ortaçağ bilgisi gibi gizli; okuyucusunu bu işleme karıştırmadığı için de bencil. Okuyucusunu küçümsüyor, "anlamı nasıl zorladığım senin neyine gerek, sen benim sana verdiğim sonuçla yetin" diyor. Ataç'ın tuttuğu yol, yöntem gizli olmasaydı, belki Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirini çözümlenememesinin sebeplerini bu yöntemin eksikliğiyle, belki de yanlış bir yol tutmuş olmasıyla açıklayabilirdik. Belki de bazı eserleri anlamak için kendini aşamaması çağdaş tenkit yöntemlerini küçümsediğindedir. **Kimbilir!**

Ataç'ın sağlam, güvenilir bir beğeni si var. Yazımdaki, "Tenkitçilerimiz herşeyde işin kolayına kaçıyorlar" sözü ne yapayım ki hemen Ataç'dan andığım örneklerin arkasına gelmiş, onlara bağlanı vermiş. Oysa, Ataç'ın bu sağlam beğeniye varmak için ne çetin yollardan geçtiğini, kitaplıklar dolusu kitap devirdiğini, sayısız tartışmalara giriştiğini, kısacası yıllardır bu işin çilesini çektiğini bilmez, kestiremez değilim.

Ataç'ın tenkit anlayışını, 19 uncu yüzyıl İngiliz tenkitçilerinden Lamb ve Hazlitt'inkine benzetiyorum. "Düşündüğüm gibi söylüyorum. Duyduğum gibi düşünüyorum." diyor Hazlitt. "Nenlerden ister istemez bazı izlenimler alıyorum; bunları ne olduklarını bildirmek için de yeter cesaretim var." Kendi kişisel izlenimlerine güveni onu bu izlenimleri başkalarına da geçirmeye isteklendiriyor. Tenkidin tek görevinin bu olduğunu söylüyor. Hazlitt gerekirse ve gücü yeterse bu izlenimin, tadın sebeplerini de açıklayabileceğini belirtiyor. Ataç'ın "tad" ı ile Hazlitt'in "gusto" su eşanlamdadır. Bu tenkit görüşü sonra "izlenimci tenkit" çıkırına yol açıyor.

19 uncu yüzyıldan açılmışken, örneklerimi hep o yüzyıldan vereyim. Güzelliklere işaret etmekle yetinmeyi tenkidin başlıca ödevi sayan başkaları da var: Jean Paul, Chateaubriand. Hele bu sonuncusu şöyle diyor: "Hataların küçük ve kolay tenkidini bırakıp, güzelliklerin yüce ve güç tenkidine gidelim" Ataç işte bu ikincisini yapıyor, ama birinciden de öyle kolayca vaz geçemiyor. Onun bazı yazılarında ufak, önemsiz ayrıntılar buluyor, örneğin bir kelime için bile kılı kırk yardığına, bu arada ister istemez eserin bütününe verdiği tada arkasını çevirdiğine tanık oluyoruz.

Ataç'ın düştüğü yanlış, çağdaş tenkit yöntemlerinin, hiç değilse bazılarının, eserleri didik didik ederken, öte yandan onların büyüsunü, özünü uçurmamaya dikkat edebileceklerini hesaba katmaması. 19 uncu yüzyılda Schleiermacher, **Reden und Abhandlungen** adlı eserinde bir kavrayış döngüsü açıklıyor. "Bütün, ancak ayrıntıyla anlaşılabilir, ayrıntının da açıklanması bütünü kavranılması ön şartına bağlıdır" diyor. Schleiermacher'ın bu dön-

güsü bir kısır döngü (eskilerin deyişi ile fasit daire) değildir. Nitekim bu ilke, savduğumuz tenkit yöntemlerinin pek çoğuna temel olmuştur. Gene 19 uncu yüzyılda Schlegel de bütüne dikkati toplayabilmek için metnin incelenmesini, yorumunu savunuyor. "Okuma sanatı, hem ayrıntının sağlam bir çözümü için yavaşça, hem de bütünü yakalanması için çabukca, bir solukta olmalıdır" diyor. Rivarol da öyle düşünüyor; yargılama hem bütüne hem ayrıntıya yöneltilmeli diye salık veriyor.

Çağdaş tenkitten de bir örnek vereyim. Eskiden İstanbul Edebiyat Fakültesinde de profesörlük etmiş olan Leo Spitzer, Karl Vossler'in etkisiyle, eserlerin üst-üstü özelliklerinin incelenmesine dayanan bir tenkit yöntemi kurmuştur. Bu tenkit çıkırının temel ilkeleri arasında konumuzla ilgili olan üç tanesi şunlardır: "Her eser bir bütündür"; "Her ayrıntı bizi eserin çekirdeğine götürebilmelidir"; "Bu götürüş bir sezgi işidir". Bu tenkidi ana çizgileri ile bir yazısında (Gerçek Tenkit, Dünya Gazetesi, 2 Kasım 1953) özetleyen Adnan Benk'in şu satırlarına ilgiyi çekmek isterim: "Bir şiiri ele alırken, her şeyden önce, eserin bir bütün olduğunu unutmamak gerekir. Her sanat eseri bir ana ilke'nin etrafında toplanır. Bütün eseri açıklayabilecek bu ana düşünceyi bulmak, meydana çıkarmak, hem uzun bir çalışma, hem de bir sezgi işidir. Metin açıklamasını büyük bir başarıyla yapanlardan bir kısmı-başta Leo Spitzer-metni okuduktan sonra edinilen izlenim'den hareket etmeyi sağlık verirler". Leo Spitzer'in ortaya koyduğu bu tenkit yöntemi birçok A.B.D. de gelişmiş, yayılmış, **New Stylistics** veya **Stylistic Criticism** adlı önemli bir çıkırına yol açmıştır. Sırası gelince ana çizgilerini açıklayacağım bu çıkırın ilginçleri eserleri didik didik ederken, bunu bir bütüne yöneltiyorlar; eserden elde edilen izlenime de saygı gösteriyorlar. Örnekler çoğaltılabilir. Kısaca demek istediğim, çözümleyen, yorumlayan tenkit yöntemlerinin her zaman eserlerin bütününe dağıtması, onun büyüsunü bozması gerekmez. Ataç nerdeyse bilimsel yöntemleri, birliği, bütünlüğü dağıtan bir umacı gibi gösterecek. Oysa bilimsel yöntem, tam tersine, bütünlüğü, birliği koruyan bir araç olarak düşünülmalıdır. Edebiyat alanında bunun üzerinde önemle ilk duran da galiba Coleridge olmuştur.

Ataç'ın yazısının sonu beni şaşırttı. Ataç, benim "Tenkitçilerimiz herşeyde işin kolayına kaçıyor" dememi beğenmezken bir bakıma haklıydı. Öyle ya, bir yazının değeri kolaylığı veya güçlüğü ile ölçülmez. Ama yazısının sonunda aynı yanlış kendisi düşüyor: Bilimsel incelemeler — uzun uzun çalışmayı istese de — öyle kolaydır ki!... Üstelik güç gibi gözükür de göz boyar." Anlaşılan Ataç burada güçlüğü bir marifet, bir hüner gibi alıyor. Ancak bilimsel çalışmalar bir marifet gösterisi gibi düşünülemez, sanırım.

KÜLTÜR DÜNYASI

Hazırlayanlar : A. ve Be. Se.

MOZART ve CONİ GİTAR

Geçenlerde, Ankara Radyosu tarafından yayınlanan bir eğlence programında, Devlet Operasının tanınmış tenorlarından biri, bir dans orkestrasının eşliğiyle napoliten şarkılar söyledi. Tekniği bu müzik nev'ine yatkın olmadığı için iyi bir netice de alamadı, Herşeyden evvel, tabii ve rahat söyleyişini kaybetmişti. Biz kendisiyle böyle bir programın çerçevesi içinde karşılaşacağımızı ummuyorduk. Doğrusu ya opera sanatçıların hafif müziğe olan merakını izah edemiyoruz. Don Giovanni'de dinlediğimiz bir ses, ertesi gün en bayağı piyasa şarkılarından birini söylüyor. Yahut Cumhurbaşkanlığı Orkestrası üyelerinden birini dans orkestralarının başında görüyorsunuz. Bunun adı ne "para kazanmak"tır, ne de "şöhret yapmak". Opera artistliği ile caz şarkıcılığı bir arada yürümez. Eğer mesleğinizin üstüne titremezseniz, sorumlunu yüklenemezseniz, hançerinizi veya parmaklarınızı sizi bir gün yarı yolda bırakacaktır. Meselenin bir de "zevk" tarafı var, "kültür" tarafı var; Mozart ile "Coni Gitar" ı yanyana getirmek herhalde övünülecek bir marifet olmamalı.

ERLANGEN'İN SONU

Her yıl Erlangen şehrinde öğrenci tiyatrolarının katılmasıyla uluslararası bir "Tiyatro Haftası" yapıldığı okuyucularımızın malûmudur. Avrupa Öğrenci Tiyatrosu Birliği Başkanı Horst Statkus, geçenlerde bir beyanat vermiş ve bu yıl festivalin yapılamayacağını bildirmiştir.

KÜÇÜK PROBLEM

Acaba "Shakespeare", büyük bir yazarın gerçek ismi miydi, yoksa takma adı mıydı? Batı dünyası, nedense yıllardan beri bu sorunun cevabını arıyor. Meseleyi bilimsel metodlarla ele alan bir kimse de henüz çıkmamıştır. Kitaplar yayınlandı, mezarlar açıldı ve işler her gün bir parça daha karıştı. Şimdiki halde "Shakespeare nazariyeleri" nin sayısı dörde yükselmiş bulunuyor.

1.) İlk nazariyeye göre Shakespeare adıyla kalem oynatan yazar, tanınmış İngiliz filozofu Francis Bacon'dır.

2.) Daha sonra New York'lu tiyatro eleştircisi Calvin Hoffman, Shakespeare dramlarını Christopher Marlowe'un yazdığını ve durumu aydınlatarak vesikalârın Sir Walsingham'ın mezarında saklı olduğunu ileri sürdü. Mezarın bir kaç ay evvel açıldığını biliyoruz; Hoffman'ın iddiasını doğrulayacak kâğıtlar bulunamamıştır.

3.) Bu olay üzerine, İtalyalı tarih profesörü Carlo Villa ortaya yepyeni bir

nazariye attı. Bu nazariyeye göre Shakespeare, Michèle Angelo Florio adında bir İtalyandır. Michèle Angelo, tanınmış filozof Giordano Bruno'nun (1548-1600) öğrencisidir ve iyi bir tiyatro yazarıdır. 1572 yılında Messina'da "Molto Traffico per niente" adında bir eserinin sahneye konduğunu biliyoruz. Angelo'nun annesinin kızlık adı "Crollalanza" idi; Prof. Carlo Villa'ya göre bu kelime "mızrağı salla" anlamına gelir. Crollalanza ailesi vaktiyle İngiltere'ye göçmüş ve orada Shakespeare ismini almıştır. Shakespeare kelimesi de aslında Crollalanza'nın İngilizce tercümesinden başka bir şey değildir (Shake the spear=mızrağı salla). Michèle Angelo Florio da bir müddet sonra İngiltere'ye gitmiş, annesinin akrabaları yanına yerleşmiş ve Shakespeare adını kabullenerek malûm eserleri yazmıştır.

Görüldüğü gibi Prof. Carlo Villa da bilimsel bir esasa dayanmamaktadır. Biz, Crollalanza ile Shakespeare kelimeleri arasındaki bağı bile şüpheli buluyoruz. Vakti "lancia" ile "spear" mızrak demektir ama "crollare" ile "shake" arasında dağlar kadar fark vardır (crollare = to fall down = düşmek, yıkılmak; to shake = scuotere = sallamak).

4.) Prof. Carlo Villa, Shakespeare'in İtalyan olduğunu ispata çalışırken Amerikalı geo-fizisyen George Elliot Sweet, Stanford Üniversitesinde bir yazı yayınlamış ve Shakespeare dramlarının kraliçe I. Elizabeth tarafından kaleme alındığını iddia etmiştir. Elliot Sweet, büsbütün sağlam bir temele dayanmaktadır. Bu ilim adamına göre de William Shakespeare basit bir tiyatro oyuncusuydu ve mezkûr dramlarda kullanılmış olan zengin vokabülere sahip olmasına imkân yoktu. O çağda da bu kadar kelimeyi bilse bilse kraliçe bilirdi!

Kanaatimizce Shakespeare adı etrafındaki "The Great Problem" çoktan iflâs etmiştir. İlim adamlarının bu kadar mânâsız şeylerle vakit geçirmesine hayret ediyoruz. Herhalde sıra şimdi de Rus tarihçilerine gelmiştir. Eğer 13 Temmuz 1563 sıralarında Stratford'dan geçmiş bir yoldaş'ın ismini tesbit edebilirlerse mesele kökünden hallolacak.

BİR KOMPOZİSYON YARIŞMASI

Belçika'nın Liège şehrinde 15 ile 22 Eylül arasında bir kompozisyon yarışması yapılacaktır. Bu yarışmaya bütün besteciler kuartelleriyle katılabilecektir. "Kous-

sevitzky Music Foundation" tarafından birinciye 40.000, ikinciye 25.000, üçüncüye 15.000 Belçika Frankı verilecektir.

ATAÇ ve FORUM

Ataç için, "adı Lâtince diye FORUM'u okumuyor" derlerdi, inanmazdık. 4 Ağustos tarihli Dünya gazetesinde, dergimizde çıkan bir yazıya cevabında şöyle söylüyor: "Okumam o dergiyi. Evime gönderirler de açmam bile. Adı yüzünden. Okullarında Lâtince öğretilmeyen bir ülkede bir derginin böyle Lâtince adı olmasını anlamam".

FORUM adı, Türk aydınlarımızın ta-nınmadık bir kelime değildir. Daha ilk okul sıralarında, tarih derslerinde bunun anlamı öğretilmeye başlar. Bir de şu var; okullarında Lâtince öğretilen ülkelerde bu öğretim ne ölçüde yaygındır? Bu öğretimden kaç kişi geçer ve bunun da kaç bu kelimeleri tanıyacak kadar Lâtince bilir. Yalnızca Lâtince öğretilmiyor diye topraklarında yaşadığımız uygarlıkların bu gibi kurumlarına, değerlerine sırtımızı çeviremeyiz, hele FORUM gibi bir uygarlık kurumunu tanımamazlık edemeyiz.

Kabul edelim ki Ataç haklıdır, bu ad konulmamalıydı. Adından dolayı bir dergiye küsmek niye? Hele bu dergi FORUM gibi Türk aydınlarımızın geniş ölçüde ilgisini, sevgisini kazanmış bir dergi olursa. FORUM'un kültür ve sanat bölümü öteki bölümlerine göre ikinci plânda kalır; ama çeşitli toplumsal meseleleri nesnel ve yansız bir görüşle inceleyen FORUM'un öteki bölümlerini okumaması bir aydın olarak Ataç'dan beklemediğimiz bir durumdur. FORUM içinse Ataç gibi bu memleketin kalbur üstü bir aydınca okunmamış olmak bir eksikliklerdir.

Ne iyi ki, adı Nurullah'tır, Arapçadır diye Ataç'ın yazıları aynı duruma düşmüyor. Kaldı ki FORUM'un bu adını yadırgayacaklar için ikinci bir adı daha var: Fikir Meydanı. Tıpkı Ataç'ın yazılarında yabancı kelimelerin yanına konulan öz Türkçe anlamları gibi.

BİR YOLCU

FORUM'un kültür ve sanat bölümünü hazırlayan arkadaşımız Metin And, dans tarihi ve bale tenkidi üzerine çalışmalar yapmak üzere bir yıl için Amerika ve Avrupa'ya çağırılmıştır. Gezdiği yerlerin sanat hayatını aksettiren yazıları gene bu sütunlarda yayınlanacaktır.

KAVAKLIDERE

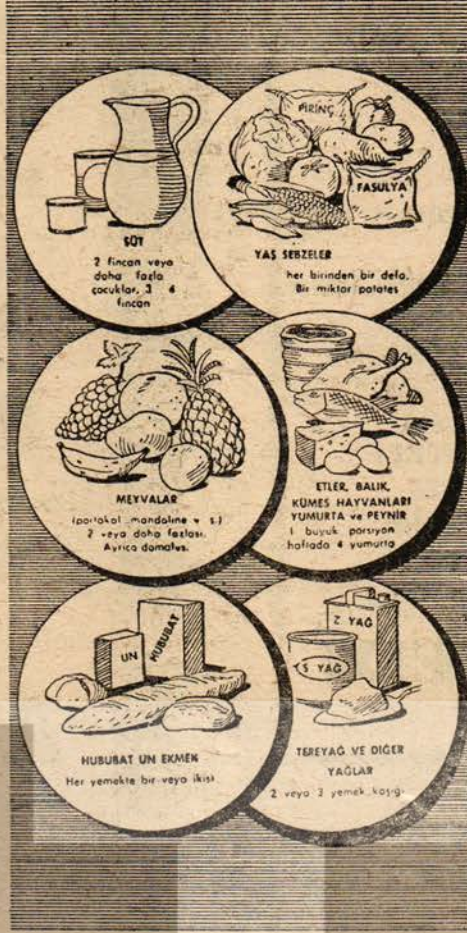
Yakut Damlası

Uygun bir beslenmeyle SAHHATİNİZ düzelir ve GÖRÜNÜŞÜNÜZ daha iyi olur.

Ağız ve diş etlerindeki iltihaplar basit bir beslenme değişikliği ile tamamen kaybolabilirler.

Yeni bir beslenme tarzına ihtiyacınız olduğunu gösteren beş işaret. Renginizin solgunluğu; çabuk yorulma veya sinirlilik, iştihasızlık, hazım veya def'i tabii bozuklukları; şişmanlık yahut zayıflık, ağız veya diş etlerinde iltihaplanmalar. Bu halleri tabii zannedebilirsiniz, ama değildir. Bu belirtilerden herhangi biri varsa, doktorunuzu görünüz! Basit bir beslenme değişikliği tavsiye edebilir... ve bunlar da tamamen zail olabilir!

Hergün bu esas besin gruplarının her birinden bir şeyler yiyor musunuz? Yememiz lâzımdır!

İyi gıda almak için bir yol: Yukarıda sağlığınız için lüzumlu olan esas besinler gösterilmiştir. Bunlar herkesin severek yiyeceği şeylerdir! Bu listeyi kesin ve ailenizin bu esas besinleri yemesini temin edin. Yemeklerinizi bunlara göre tertipleyin. Sizin ki gibi, ailenizin de sağlık ve hayatıyeti bahis mevzuudur. Keza unutmayın ki hiç bir gıda maddesi yalnız başına bütün ihtiyacınızı karşılayamaz. Siz ve aileniz bütün bu gıdalara hergün muhtacsınızdır.

Fena yemek itiyadlarından iyisine geçmek harikalar yaratabilir!

Hayatın tadını çıkarınız: Eger münasip şekilde gıdalanmıyorsanız, doktorunuzun tavsiye ettiği en uygun beslenme rejimini takip ettiğiniz zaman hayatıyetenizdeki aşikâr artıştan büyük zevk duyacaksınız. İyi bir tıbbi muayeneye girmekte gecikmenin o kadar muhim olmasının sebebi budur. Bu, kendinizi yorgun, sınırlı, mukavemetsiz hissettiğiniz takdirde bilhassa doğrudur. Belki de doktorunuz size, yediklerinizde mevcut olanlardan daha çok vitamin ve minerallere ziyadesile muhtaç olduğunuzu söyleyecektir.

● Squibb adını eczane raflarında olduğu gibi, doktorunuzun yazdığı reçetelerde de görürsünüz. Çünkü Squibb, penicillin, streptomycin vitaminler, anestetikler, hormonlar ile, doktorunuzun hayatınızı kurtarmak ve korumak için yazdığı diğer birçok ilaçları istihsal eden dünyanın en büyük müesseselerinden biridir. 1858 den beri Squibb Araştırma Laboratuvarları dünyayı ıztıraptan kurtarmak ve sağlık durumunu yükseltmek maksadı ile ilaçlar bulmakta, islah ve istihsal etmektedir.

SQUIBB

İLAÇLARI
1858 DENBERİ

- Her nevi Banka muamelâtı
- Tasarruf hesap sahiplerine her çekilişte
  - . Apartman dairesi
  - . Zengin para ikramiyeleri

A Y R I C A

- İrath, Sigortalı, İkramiyeli tasarruf hesap sahiplerine
    - . Kaydı hayat şartile 100 liraya kadar aylık gelir
    - . Ücretsiz Hayat ve Kaza sigortaları
    - . Her 200 hesapta 1 hesaba 50.000 Lira
    - . Bütün keşidelere iştirak hakkı
- İRATLI, SİGORTALI, İKRAMİYELİ
TASARRUF HESAPLARIMIZ
İSTİKBALİNİZİN EMNİYETİDİR**
Her yüz liraya bir kur'a numarası
Bankamız Hizmetinize Amadedir.

TÜRKİYE KREDİ
BANKASI

1956 YILINDA

750.000 LİRA

Tutarında çeşitli ikramiyeler

**AKBANK'IN MÜŞTERİLERİNE
YENİ HİZMETİ**

**YÜZ EVLER
MAHALLESİ**

Hesabınızdaki paranın her 150
lirası için ayrı bir kura numarası

AKBANK

1956 İKRAMIYE PLANI:

İKİŞER DAİRELİ

**10 apartman
Bahçeli 10 ev
875.000 lira**

Türkiye Kredi Bankası 1956 yılında
1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtır

En az 150 liralık bir hesaba
çekilişlere katılabilirsiniz

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt İçinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her ta-
rafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrin-
dedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye
tutarı

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Planda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya,
traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Nihal YALÇIN

Sekreter: Orhan BÂLİ

İdarehane: Büyük Han 55, Yenışehir

Haberleşme adresi: P. K. 131, Ankara (Tel. 27531)

Dizildiği ve Basıldığı Yer: Denizeliler Cad. Yeğen Sok. 20/B.
Yeni Matbaa — Ankara